

# ”JOSKUS PELKKÄ YMMÄRTÄMINEN VOI OLLA VAIKEAA”

Monikulttuurisen koulukotityön haasteet ja voimavarat

Iina Lintunen ja Heli Nevalainen  
Opinnäytetyö, syksy 2010  
Diakonia-ammattikorkeakoulu  
Diak Itä, Pieksämäki  
Sosiaalialan koulutusohjelma  
Sosionomi (AMK)

## TIIVISTELMÄ

Lintunen, Iina & Nevalainen, Heli. "Joskus pelkkä ymmärtäminen voi olla vaikeaa" Monikulttuurisen koulukotityön haasteet ja voimavarat. Pieksämäki, syksy 2010, 74 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä Pieksämäki. Sosiaalian koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia monikulttuurista lastensuojelutyötä koulukodissa. Tutkimus toteutettiin eräässä valtion koulukodissa. Tutkimuksen pääpaino oli työntekijöiden kokemissa haasteissa ja voimavaroissa. Aihetta lähestyttiin tutkimalla teorian tietoa, joka painottui lastensuojeluun ja monikulttuurisuuteen. Tutkimusongelmaa selvitetiin tarkastelemalla pienempiä kokonaisuuksia: lapsen alkuperäiskulttuuria, kokemuksia työn haasteista ja voimavaroista sekä työhön vaikuttavia ennakkoluuloja. Tarkoituksena oli tutkia monikulttuurisen lastensuojelutyön nykytilaa koulukodissa ja nostaa esille mahdollisia kehittämisen kohteita.

Opinnäytetyöhön kuuluva tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto hankittiin avoimen kyselylomakkeen avulla erään koulukodin työntekijöiltä huhti-toukokuussa 2010. Kyselyyn vastasi 16 työntekijää. Tutkimusaineisto analysoitiin käyttämällä sisällönanalyysia.

Tutkimuksen perusteella monikulttuurisen lastensuojelutyön haasteisiin vaikuttivat useat eri tekijät. Useimmiten työntekijät kokivat monikulttuuristen lasten kulttuurin ja kielen aiheuttavan omassa työssään eniten haasteellisia tilanteita. Muun muassa lasten alkuperäisen kulttuurin nähtiin vaikuttavan suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumiseen. Sopeutumisvaikeudet aiheuttivat ongelmia koulukotisijoituksen aikana. Monikulttuurisuus itsessään koettiin haasteelliseksi, mutta myös voimavaroja antavaksi. Monikulttuurisen työyhteisön ja eri kulttuuria edustavien asiakkaiden koettiin lisäävän suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä niin aikuisten kuin lastenkin keskuudessa.

Monikulttuurinen koulukotityö on haasteellista, mutta siitä voidaan löytää myös voimavaroja. Löytämällä voimavaroja ja tunnistamalla haasteita aiheuttavia tekijöitä voidaan tehdä ammattitaitoista monikulttuurista lastensuojelutyötä.

Avainsanat: monikulttuurisuus, lastensuojelu, koulukodit, maahanmuuttajatausta

## ABSTRACT

Lintunen, Iina and Nevalainen, Heli. "Sometimes Even Understanding can be Difficult" Challenges and Resources in Multicultural Reformatory School Work. 74p., 2 appendices. Language:Finnish. Pieksämäki, Autumn 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services.  
Degree: Bachelor of Social Services

The purpose of this thesis was to study multicultural child welfare work in a reformatory school. The study was put into practice in a state-run reformatory school. The focus of the study was in the resources and challenges experienced by the members of the reformatory school's staff. The theory in the thesis focused on child welfare and multiculturalism. Information was gathered in smaller sections to complement the study. Information was collected for example about the following topics: children's native culture, experiences of challenges and resources in multicultural child welfare and the prejudices that may have an effect on the work. The main goal was to do an overview of the today's situation in a reformatory school and to produce potential suggestions to improve the work.

The study was carried out as qualitative research. The material for the research was collected by using an open questionnaire. The members of the reformatory school's staff answered the questionnaire in April and in May in 2010. The questionnaire was answered by sixteen people. The research material was analyzed by using content analysis.

The results showed that there are several factors influencing the challenges in multicultural child welfare work. The personnel felt in most cases that multicultural children's culture and language caused challenging situations to the work. Children's native culture for example seemed to have an effect on how they integrate into Finnish society. Difficulties in adapting to the new culture caused problems during the reformatory school placement. Multiculturalism itself was experienced challenging but also as a factor that increased mental resources. Multicultural working environment and clients who represent different cultures produced tolerance and understanding among children and adults.

Multicultural work in a reformatory school is challenging. Multiculturalism is also a source of resources. By discovering resources and recognizing challenges one can do multicultural child welfare with great professionalism.

Keywords: multiculturalism, child welfare, reformatory schools, immigrant background

## SISÄLLYS

1 KÄDET YLÖS – MONIKULTTUURISUUS TULEE! .....	6
2 KULTTUURISTA MONIKULTTUURISEEN .....	8
3 MONIKULTTUURINEN TYÖ JA ASIAKKUUS .....	10
3.1 Monikulttuurisuus työssä.....	10
3.2 Maahanmuutto .....	11
3.3 Pakolaisuus ja turvapaikanhakeminen.....	12
3.4 Perheenyhdistäminen.....	12
3.5 Oleskeluluvan hakemisesta Suomen kansalaiseksi .....	13
3.6 Monimuotoinen monikulttuurisuus .....	14
4 MONIKULTTUURISUUDEN EDISTÄMINEN.....	15
4.1 Suomi mukana sopimuksissa.....	15
4.2 Yhdenvertaisuuslaki .....	16
5 LASTENSUOJELU .....	17
5.1 Lastensuojelun perusteet.....	17
5.2 Lastensuojelutarpeen ilmeneminen .....	18
5.3 Lastensuojeluprosessi .....	19
6 SIJAISHUOLTOPAIKKANA KOULUKOTI .....	22
6.1 Koulukodin toiminta.....	22
6.2 Toimintaa ohjaavat säädökset ja periaatteet .....	23
6.3 Erityinen huolenpito .....	25
7 KULTTUURITIETOINEN TYÖ .....	26
7.1 Monikulttuurisuus lastensuojelutyössä.....	26
7.2 Sosiaalityö ja maahanmuuttajat .....	27
7.3 Kulttuuritietoisuus .....	28
7.4 Monikulttuuriset lapset asiakkaina .....	29
7.5 Monikulttuuriset erityiskysymykset .....	31
7.6 Monikulttuurisuus palvelujärjestelmässä .....	32
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS .....	34
8.1 Tutkimusongelma .....	34
8.2 Tutkimuksen tavoitteet .....	34
8.3 Kvalitatiivinen tutkimus .....	35

8.4 Kysely aineistonkeruumenetelmänä .....	36
8.5 Aineiston analysointi .....	38
9 TUTKIMUKSEN TULOKSET .....	40
9.1 Vastaajat .....	40
9.2 Koulukotiin sijoitettujen lasten monikulttuurisuus.....	41
9.2.1 Lapsia eri kulttuureista .....	41
9.2.2 Taustalla koulunkäyntiongelmia .....	42
9.2.3 Iän ja sukupuolen vaikutukset .....	44
9.3 Monikulttuurisen työn haasteet .....	45
9.3.1 Kieli ja kulttuuri monikulttuurisuuden haasteena .....	46
9.3.2 Koulutuksella vastataan haasteisiin.....	47
9.3.3 Kulttuuriset ristiriidat .....	49
9.3.4 Erilaisen kulttuurin kohtaaminen .....	50
9.3.5 Erilaisia mutta samanlaisia.....	51
9.3.6 Haasteellinen työ? .....	52
9.4 Monikulttuurisen työn voimavarat .....	53
9.4.1 Kulttuuri voimavarana .....	53
9.4.2 Monikulttuurisuuden hyödyntäminen .....	54
9.4.3 Erilaisuuden suvaitseminen voimavarana .....	55
9.4.4 Tärkeät työtoverit .....	56
9.5 Ennakkoluulot yhteistyön esteenä .....	57
9.5.1 Rasismin pelko .....	57
9.5.2 Työtä ilman ennakkoluuloja?.....	58
10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA .....	60
10.1 Tärkeä lapsi! .....	60
10.2 Johtopäätökset .....	61
10.3 Tulosten hyödyntäminen ja jatkotutkimusideat.....	63
10.4 Onnistunut tutkimus?.....	64
LÄHTEET .....	68
LIITE 1: Kyselylomake .....	72
LIITE 2: Kyselylomakkeen saate.....	74

## 1 KÄDET YLÖS - MONIKULTTUURISUUS TULEE!

Monikulttuurisuus on melko uusi käsite, jota käytetään kuvaamaan eri kulttuuristaustan omaavia ja eri kulttuureista tulleita ihmisiä. Maahanmuuton lisääntyessä ja väestön monikulttuurisuudessa asiaan on alettu kiinnittää enemmän huomiota. Mitä monikulttuurisuus on ja miten sen positiiviset vaikutukset voitaisiin tuoda näkyviksi sosiaalityöhön? Erilaiset kulttuurit rikastuttavat yhteiskuntaa ja oman kulttuurin säilyttämistä tulee tukea uuteen kulttuuriin sopeutumisen ohella.

Opinnäytteessä etsitään vastauksia siihen, mitä monikulttuurisuus on, miten lastensuojeluprosessi etenee sekä millaisia muotoja monikulttuurinen lastensuojelutyö voi saada. Tutkimuksella selvitetään, miten monikulttuurisuus on otettu koulukodin arjessa huomioon. Löytävätkö työntekijät voimavaroja monikulttuurisuudesta vai onko työ monikulttuuristen asiakkaiden kanssa haasteellista ilman näkyviä voimavaroja? Oma kulttuuri vieraassa maassa voidaan mielestämme tulkita voimavaraksi ja selvitämme, kuinka tätä voimavaraa tuetaan lastensuojelutyössä. Valmiilla työllä pyritään myös antamaan tietoa ja kehittämään koulukodissa lasten kanssa tehtävää työtä.

Aiheen rajaamiseksi kerromme perustietoja sekä lastensuojelusta että monikulttuurisuudesta nivoen ne lopulta yhteen. Yksi työn tärkeimmistä osista teorian ohella on tutkimuksen esittely, keskeisten tulosten pohdinta ja tutkimuksen yhteenveto. Tavoitteena on saada teorian tieto ja tutkimuksella saatu käytännön kuvaus yhtenäiseksi kertomukseksi, joka tarjoaa monipuolisen kuvan tämänhetkisestä monikulttuurisesta lastensuojelutyöstä koulukotimaailmassa.

Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla lähestytään monikulttuurisuutta työntekijöiden näkökulmasta. Esittelemme aiheeseen liittyvää teorian tietoa monipuolisesti ja näin lukijalle muodostuu kattava käsitys siitä, millaisia asioita työntekijöiden tulee huomioida työssään. Opinnäytteessä sivutaan lastensuojeluun olennaisesti liittyvää teorian tietoa – tarkemman tarkastelun kuitenkin saavat koulukoti ja monikulttuurisuus. Työn tavoitteena on luoda sen lukijalle monipuolinen käsitys lastensuojeluprosessista koulukotityöskentelyssä, monikulttuurisuudesta sekä siitä, mitä ne yhdessä tarkoittavat. Mikä tekee monikulttuurisesta lastensuojelutyöstä koulukodissa haastavaa ja toisaalta palkitsevaa?

Lastensuojelutyötä ja maahanmuuttajia yhdessä koskevaa tutkimustietoa on kerätty vasta vähän. Lasten ja nuorten kokemaa muutosprosessia siirryttäessä kulttuurista toiseen on tutkittu enemmän, mutta yhdistävää tietoa aiheesta on toistaiseksi olemassa melko vähäisesti. Maahanmuuttajia käsittelevässä tutkimuksessa on alettu korostaa jonkin ongelman tai tekijän, kuten koulunkäynnin tutkimista. (Anis 2008, 37.) Opinnäytetyössä keskitytään koulukotiin sijoitettuihin 12–18-vuotiaisiin lapsiin. Lastensuojelulain (2007) määritelmän mukaisesti alle 18-vuotiaita tarkoitettaessa käytetään käsitettä lapsi.

## 2 KULTTUURISTA MONIKULTTUURISEEN

Monikulttuurisuuden määrittelemiseksi on hyvä ensin ymmärtää, mitä kulttuuri oikeastaan on. Kulttuuri on tuottava, interaktiivinen ja uudistava, etenkin yhteiskunnallinen prosessi. Jokainen yhteiskunta elää omien sääntöjensä, tapojensa, symboliensä ja riittänsä mukaisesti sekä luo jatkuvasti uutta ja omanlaistaan elämäntapaa. Tällaisten rakenteiden toteuttaminen käytännössä luo eräänlaista yhteishenkeä, omaa kulttuuriaan ryhmän sisälle. Ryhmässä eläminen tuottaa tiedostettua ja tiedostamatonta yhteishenkeä, yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä arvoja, jotka voidaan määritellä kulttuuriksi. (Heikkinen & Simola, 2003, 90–95.) Ihminen tarkastelee maailmaa oman kulttuurikehyksensä, etnisen identiteettinsä kautta ja tulkitsee näkemäänsä tämän kehyksen kautta. Kulttuurinen viitekehys on niin automaattinen, ettemme huomaa sitä ennen kuin joku poikkeaa siitä toimimalla vieraalla tavalla. (Räty 2002, 43–45.)

Opinnäytteessä kulttuurilla tarkoitetaan lähinnä yleisesti hyväksytyjä uskomuksia ja tunteita, esimerkiksi perhejärjestelmän muodostumista, tapoja kasvattaa lapsia sekä etenkin eettisiä arvoja ja asenteita, jotka tietyllä ryhmällä on (Liebkind 2001, 13–15). Kulttuuri on opittua, sillä se koostuu asioista, joita ihmiset ovat historian saatossa oppineet tekemään. Toisin sanoen ihminen ei synny kulttuurinsa jäseneksi, vaan hänet kasvatetaan siihen ja sen arvoihin. (Räty 2002, 43–45.)

Joidenkin tutkijoiden mielipide on se, että kulttuurin ja valtioiden rajat ovat samat eli puhuttaisiin ainoastaan niin kutsutuista kansalliskulttuureista. Tämä on kuitenkin hyvin karkea jaottelu, sillä yhden valtion sisällä voi olla monia kulttuureja ja kulttuuriryhmä voi olla myös niin sanotusti ylirajainen. (Liebkind 2001, 13–15.) Valtioita maailmassa on vain noin 200, mutta erilaisia kulttuureja on määritelty olevan suunnilleen 10 000 (Triandis 1995, 3.) Kulttuurin tulkitsemisessa yksilöllisten erojen lisäksi voi syntyä myös alakulttuureja. Alakulttuurit syntyvät usein esimerkiksi jollekin asuinalueelle, ikäryhmälle tai työpaikalle. Kaikki kulttuuriryhmään kuuluvat eivät siis koe asioita samalla tavalla näistä alakulttuureista sekä yksilöllisistä eroista johtuen. (Räty 2002, 43–45.)

Monikulttuurisuus on nykyään jo enemmän sääntö kuin poikkeus. Onko kaikille kuitenkaan selvää, mitä se merkitsee? Monikulttuurisuudesta puhuttaessa voidaan tarkoittaa useita eri asioita. Monikulttuurisuudella voidaan viitata esimerkiksi erilaisten ihmisten olemassa oloon. Monikulttuurisuus tulisi nähdä tämän lisäksi myös poliittisena ohjelmana, joka muuttaa yhteiskunnan rakenteita. Monikulttuurinen yhteiskunta on yhteiskunta, joka pyrkii kaikkien sen jäsenten tasa-arvoon kulttuuritaustasta huolimatta. Tämä vaatii myös poliittisia ponnisteluja. Monikulttuurisuudella tarkoitetaan kuitenkin pääsääntöisesti erilaisuuden hyväksymistä ja tunnustamista, tasa-arvoa yksilöiden ja kulttuurien välillä sekä yhteisesti sovittuja pelisääntöjä ja rajoja. Toistaiseksi monikulttuurinen yhteiskunta on vielä ideamalli, johon kaikki pyrkivät mutta kukaan ei ole päässyt. (Räty 2002, 46–48.)

### 3 MONIKULTTUURINEN TYÖ JA ASIAKKUUS

#### 3.1 Monikulttuurisuus työssä

Erilaisen kulttuurisen taustan omaavien kanssa tehtävää työtä kutsutaan monikulttuuriseksi työksi (Räty 2002, 35). Joskus monikulttuurisesta työstä puhuttaessa käytetään myös termiä monietninen työ (Forsander ym. 2001, 7). Suomessa on ihmisiä yli 150 maasta, joten monikulttuurista työtä riittää, vaikka maahanmuuttajien määrä onkin verrattain pieni (Räty 2002, 35).

Monikulttuurisella työllä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä työtä, jota tehdään monikulttuurisessa ympäristössä monikulttuuristen asiakkaiden kanssa. Tällaista voi olla esimerkiksi vastaanottokeskuksessa tehtävä työ, pakolaisten ja maahanmuuttajien parissa tehtävä työ, opettajan työ monikulttuurisessa luokassa tai vaikkapa koulukodin arjen pyörittäminen erilaisten kulttuuritaustaisten lasten ja nuorten kanssa. Asiakasryhmiä voivat olla pakolaisten lisäksi paluumuuttajat, opinto- tai työperäiset muuttajat sekä perheenyhdistämisen kautta tulleet. Mielestämme on tärkeää ottaa huomioon, että myös niin sanotut toisen polven maahanmuuttajat ovat monikulttuurista asiakaskuntaa, vaikka he ovatkin syntyneet ja kasvaneet Suomessa.

Sana monikulttuurisuus voi muodostaa mielikuvia vierasmaalaisesta eksotiikasta ja saattaa olla siksi hankala. Monet monikulttuuriseksi määritellyt ihmiset eivät välttämättä koe elävänsä usean kulttuurin välillä. Maahanmuuttaja -käsitteelle on pyritty löytämään korvaavia vaihtoehtoja. Korvaavina käytettävät termit ”maahanmuuttajataustainen” ja ”monikulttuurinen” ovat kuitenkin yhtä ongelmallisia kuin maahanmuuttaja. Käsitteitä itsessään pidetään leimaavina ja ulkopuolistavina sekä arvoja määrittävinä. (Heikkilä-Daskolopoulos 2008, 4.) Termejä saatetaan käyttää eri yhteyksissä samaa merkitystä tarkoittaen, vaikka niiden tarkkoja eroavaisuuksia on hankala määrittää. Valitsimme monikulttuurisuuden käytettäväksi työssä, sillä se on kuitenkin vakinaistumassa julkisessa keskustelussa ja tarjoaa enemmän mahdollisuuksia kuin esimerkiksi maahanmuuttaja.

### 3.2 Maahanmuutto

Ymmärtääksemme mitä monikulttuurisuus tarkoittaa, on hyvä tietää millaisia osa-alueita siihen liittyy. Maahanmuutto ei ole synonyymi monikulttuuriselle. Myöskään termi “ulkomaalainen” ei selitä monikulttuurisuutta.

Maahanmuuttaja on vakiintunut yleiskäsite, jolla tarkoitetaan kaikkia Suomeen pysyvästi muuttaneita ulkomaalaisia. Ulkomaalaisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen. (Räty 2002, 11–14.) Suomeen on tullut maahanmuuttajia ympäri maailmaa. Maahanmuuttajia tulee niin Euroopasta kuin kolmannen maailman maista, he saattavat olla korkeasti koulutettuja tai kouluttamattomia, heidän kielitaitonsa on vaihtelevaa samoin kuin maahan tulon syyt. Yhteistä maahanmuuttajille on vain maahanmuuttajuus. (Sosiaaliportti i.a.) Maahanmuuton syitä voi olla useita, kuten avioliiton tai muiden perhesuhteiden, työn tai opiskelun perässä muuttaminen (Vilén ym. 2010). Suomeen tulee ihmisiä myös paluumuuttajina. Paluumuuttajaksi määritellään henkilö, jolla on suomalaisia sukujuuria tai joka on aikaisemmin ollut suomalainen. (Räty 2002, 11–14.)

Suomi on oikeastaan ollut sata vuotta sitten monikulttuurisempi maa kuin nyt. Maahanmuutto oli vilkasta etenkin Ruotsin vallan sekä autonomian aikana. Suomeen tuli erityisen paljon ihmisiä Venäjältä, Ruotsista ja Saksasta mutta myös Tanskasta, Norjasta ja Englannista. Maahanmuuttajilla on ollut jo historiassa suuri merkitys suomalaisuuden rakentamisessa. Maahanmuuttajat ovat olleet vahvasti mukana rakentamassa kulttuuria, arkkitehtuuria sekä teollisuutta ja sitä kautta Suomi on alkanut monikulttuuristua. Esimerkiksi Pauligin, Hackmanin ja Stockmannin perustajat ovat saksalaisia. Fazerin perustaja oli sveitsiläinen ja Sinebryhoffin perustaja venäläinen. Kaikilla näillä yrityksillä on ollut suuri merkitys suomalaiseen liike-elämään ja sen imagoon. Maahanmuutolla on siis ollut suuri vaikutus Suomeen ja sen rakentumiseen jo historiassa, joten maahanmuutolla on pitkät perinteet suomalaisen yhteiskunnan muodostumisessa. Monikulttuuristuminen ja sen mukanaan tuoma erilaisuuden laajempi kirjo on noussut erittäinkin ajankohtaiseksi asiaksi yhteiskunnassamme. (Räty 2002, 29–30.)

Käsitteen “maahanmuuttaja” käyttäminen on ongelmallista. Sana luokittelee helposti maahanmuuttajat samaan kategoriaan, vaikka he ovat sosiaaliselta ja kulttuuriselta taust-

taltaan täysin erilaisia. Maahanmuuttajaa käytetään myös usein ulkomaalaisen synonyymina, mitä se ei kuitenkaan ole. (Honkasalo 2001, 5.)

### 3.3 Pakolaisuus ja turvapaikan hakeminen

Pakolaisuus ja turvapaikan hakeminen ovat maahanmuuton ja monikulttuurisuuden muotoja. Monikulttuurisen taustan omaava henkilö on voinut tulla Suomeen pakolaisena tai turvapaikanhakijana. Pakolainen on henkilö, joka on tullut Suomeen poliittisista tai muista syistä. Muut syyt voivat olla esimerkiksi vainoaminen poliittisen tai uskonnon vuoksi tai turvattomuus omassa maassa. Pakolaisia voivat olla niin kutsutut kiintiöpakolaiset sekä turvapaikanhakijoina Suomeen tulleet. Turvapaikanhakija on tullut anomaan turvapaikkaa Suomesta ei-turvalliseksi luokitellusta maasta. Turvapaikanhakijasta tulee virallisesti pakolainen, kun hänen hakemuksensa on käsitelty ja oleskelulupa myönnetty. (Räty 2002, 11–14.)

Kiintiöpakolaisista puhutaan silloin, kun tarkoitetaan kiintiöpakolaisstatuksen Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisjärjestöltä UNHCR:ltä (United Nations Commission on Human Rights) saaneista. Suomi on sitoutunut vastaanottamaan kiintiöpakolaisia vaikka valtioita ei velvoiteta siihen. Vuodesta 2001 lähtien Suomen pakolaiskiintiö on ollut vuosittain 750 henkilöä. (Räty 2002, 18–19.)

### 3.4 Perheenyhdistäminen

Suomeen voi tulla myös perheenyhdistämishojelman kautta. Perheenyhdistämishojelmalla tarkoitetaan ydinperheiden mahdollisuutta asua ja elää samassa maassa. Jokainen käsittää perheen omalla tavallaan, mutta kansainvälisen määritelmän mukaan ydinperheeseen kuuluvat vanhemmat, aviopuolisot, alaikäiset lapset sekä alaikäiset sisarukset. Perheenyhdistämistä voi hakea myös iäkkäälle sukulaiselleen, kuten isoäidille, jos hakijalla on tätä kohtaan elatusvelvollisuus. Esimerkiksi alaikäisellä lapsella on oikeus tuoda Suomeen vanhempansa sekä alaikäiset sisaruksensa ja vanhemmilla on vastaavasti oikeus tuoda mukanaan alaikäiset lapsensa. (Räty 2002, 18–20.)

Perheenyhdistämisen kautta tulleet sukulaiset vastaanotetaan suoraan perheen asuinkuntaan. Perheenyhdistämistä voi hakea, kun on saanut oleskeluluvan Suomeen. Perheenyhdistämisyjärjestelmää vaikeuttaa se, että perheenyhdistämisen ehdot vaihtelevat eri maissa. Ydinperheen määrittäminen on hankalaa kulttuurillisista eroista ja sukulaisuussuhteiden todistamisen vaikeuksista johtuen. Usein köyhistä maista tulleiden sukulaisuussuhteita on vaikea todistaa puutteellisten henkilötietopapereiden takia. (Räty 2002, 18–20.)

### 3.5 Oleskeluluvan hakemisesta Suomen kansalaiseksi

Maahanmuuttaminen on prosessi, johon kuuluu erilaisia vaiheita. Yksi maahanmuuton prosessin osa on oleskeluluvan sekä kansalaisuuden hakeminen ja päätösten odottaminen. On tärkeää ymmärtää maahanmuuttajien läpikäymä raskas prosessi, jotta ymmärtäisimme paremmin myös koulukotiin sijoitettujen monikulttuuristen lasten matkaa ja sen vaiheita. Suomeen turvapaikanhakijana tulleet eivät kuitenkaan aina saa jäädä maahan, vaan heidän oleskelulupahakemuksensa voidaan hylätä ja henkilö karkottaa Suomesta. (Maahanmuuttovirasto 2010).

Henkilö tarvitsee oleskeluluvan, jos hän tulee maasta, jonka kanssa Suomi ei ole tehnyt sopimusta vapaasta liikkumisesta. Useimmiten oleskelulupa myönnetään henkilölle, joka on avioitunut suomalaisen kanssa, tulee opiskelemaan tai tekemään töitä. Työ- tai opintolupaa ei kuitenkaan myönnetä automaattisesti. Kun ulkomaalainen hakee lupaa, valtio harkitsee, onko kyseiselle työntekijälle tarvetta. Lupa voidaan evätä, jos maassamme on jo työhön sopivia työttömiä henkilöitä. Opiskelijavaiisumia hakevan tulee osoittaa, että hän kykenee elättämään itsensä esimerkiksi säästöillä, ja että hänellä on varaa opiskella. Ilman oleskelulupaa maassa oleskelevaa kutsutaan laittomaksi siirtolaiseksi. Laiton siirtolaisuus ei ole kuitenkaan ollut ongelma Suomessa. (Räty 2002, 12–13.)

Suomen kansalaisuutta voi hakea maahanmuuttaja, joka on asunut Suomessa pääsääntöisesti viisi vuotta. Jos kansalaisuus myönnetään, henkilöstä tulee Suomen kansalainen, siis suomalainen. Kansalaisuutta hakevan täytyy kuitenkin olla 18-vuotias ja elänyt kunniallisesti. Myös hänen toimeentulonsa täytyy olla turvattu ja hänen on osattava joko

suomen tai ruotsin kieltä. Kansalaisuutta voi hakea, jos hakija on suomalaisen kanssa avioliitossa ja on asunut Suomessa kaksi vuotta. (Räty 2002, 12–14.) Maan entisinä kansalaisina paluumuuttajat voivat hakea Suomen kansalaisuutta heti, kun saapuvat maahan (Räty 2002, 32).

### 3.6 Monimuotoinen monikulttuurisuus

Monikulttuurisuus on muutakin kuin maahanmuuttoa, pakolaisuutta tai turvapaikanhakua. Monikulttuurisuus on laaja ja lähes rajaamaton alue, joka sulkee sisäänsä moninaisia erilaisten kulttuurien kohtaamisen muotoja. Monikulttuurisuus käsittää kaikkia kansalaisuuksia, myös eurooppalaisia maahanmuuttajia. Lisäksi perheet, joissa toinen vanhempi on ulkomaalainen tai esimerkiksi lapset ovat toisen polven maahanmuuttajia, on monikulttuurinen. Tämän opinnäytetyön tutkimuksessa haastatellut työntekijät kohtaavat työssään pääasiallisesti maahanmuuttajia, mutta myös Suomeen adoptoituja ja vanhempien alkuperäiskulttuurin kautta monikulttuurisia lapsia. Toisen polven maahanmuuttajat ovat suuri osa Suomen monikulttuurista ryhmää. Toisen polven maahanmuuttajilla tarkoitetaan henkilöitä, joiden vanhemmat ovat tulleet Suomeen maahanmuuttajina, mutta jotka itse ovat syntyneet ja kasvaneet Suomessa (Sisäasiainministeriö 2010). Vanhempien kulttuuri värittää lasten arjen monikulttuuriseksi.

Adoptiolla tarkoitetaan sananmukaisesti lapseksiottamista, jonka tarkoituksena on edistää lapsen parasta. Adoption tavoitteena on luoda suhde lapsen ja adoptiovanhemman välille. Adoptio ei kuitenkaan ole ensisijainen lastensuojelutoimenpide edes hädänalaisista maista adoptoitaessa, vaan lapsen vanhempia koetetaan auttaa huolehtimaan lapsestaan. Kansainvälisten adoptioiden yhtenä päämääränä on adoptoida lapsi omaan maahansa. Jos nämä toimenpiteet eivät onnistu, voidaan lapsi adoptoida ulkomaille. Kansainvälisen adoption kautta Suomeen tulee lapsia esimerkiksi Etelä-Afrikasta, Etiopiasta, Intiasta, Kiinasta ja Thaimaasta. (Interpedia i.a.)

## 4 MONIKULTTUURISUUDEN EDISTÄMINEN

Monikulttuurisuuden edistämiseksi on säädetty lakeja ja asetuksia. Monikulttuurisen taustan omaavien ihmisten kanssa työskenneltäessä on huomioitava muun muassa yhdenvertaisuus ja kunnioittava käyttäytyminen. Erilaiset lait ja sopimukset ovat lisäämässä tietoisuutta monikulttuurisuudesta ja parantamassa monikulttuuristen ihmisten asemaa.

### 4.1 Suomi mukana sopimuksissa

Suomi on mukana sopimuksissa, jotka koskevat suomalaisten oikeuksia maailmalla sekä ulkomaalaisten oikeuksia Suomeen muuttamisessa ja asumisessa. Pohjoismaissa on voimassa sopimus, jonka mukaan Pohjoismaiden kansalaiset saavat vapaasti muuttaa maasta toiseen. Euroopan unionissa on voimassa sopimus, jonka mukaan työvoimalla on vapaa liikkuvuus maasta toiseen. Sopimus takaa, että maasta toiseen muuttanut työntekijä saa asua maassa kolme kuukautta etsien työtä. Sopimuksella taataan perheen muuttaminen työntekijän mukana. Euroopan unionin pakolaispolitiikka vaikuttaa Suomen pakolaispolitiikkaan. EU:n tarkoituksena on luoda jäsenvaltioilleen yhtenäinen siirtolais- ja pakolaispolitiikka. Tällä hetkellä EU:n jäsenvaltiot ovat solmineet kaksi erillistä Suomenkin pakolaispolitiikkaan vaikuttavaa sopimusta: Schengenin ja Dublinin sopimukset. (Räty 2002, 12, 27–28.)

Suomi on sitoutunut vuonna 1968 Yhdistyneiden Kansakuntien eli YK:n pakolaissopimukseen. Sopimuksessa mukana olevat valtiot ovat sitoutuneet siihen, etteivät karkota maassaan laillisesti oleskelevaa pakolaista. Sopimuksen mukaan on kiellettyä palauttaa turvapaikanhakija sellaiselle alueelle, jossa hän voisi joutua vainotuksi. Tämä sopimus myös velvoittaa Suomen vastaanottamaan kiintiöpakolaisia. (Räty 2002, 12.)

## 4.2 Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslaki astui voimaan vuonna 1994. Lain tavoitteena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa. Laissa kielletään ikään, kansalaisuuteen, etniseen ja kansalliseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, kieleen, sukupuoliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyn perustuva syrjintä. Yhdenvertaisuuslaissa kielletään sekä välitön että välillinen syrjintä, henkilön tai ryhmän ihmisarvon häirintä ja loukkaaminen sekä syrjintään ohjaavan käskyn tai ohjeen antaminen. Lakia sovelletaan sekä työelämässä että yksityisessä toiminnassa. Lailla pyritään ehkäisemään syrjintää ja luomaan positiivista erityiskohtelua. Laissa syrjinnällä tarkoitetaan epäarvoista kohtelua, loukkaavan, halventavan tai vihamielisen ympäristön luomista tai nöyryyttämistä. (Yhdenvertaisuuslaki 2004).

Monikulttuurisuuden tai etniseen alkuperään perustuvaa syrjintäkieltoa valvovat vähemmistövaltuutettu sekä syrjintälautakunta. (Yhdenvertaisuuslaki 2004). Vähemmistövaltuutettu on henkilö, jonka tehtävä on edistää yhdenmukaisuutta ja valvoa etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten asemaa Suomessa (Vähemmistövaltuutettu 2010). Syrjintälautakunta on valtuuston nimittämä puolueeton oikeusturvaelin, joka käsittelee etnistä syrjintää koskevia lausuntoja. Lautakunnan tehtävänä on tarjota oikeusturva niille, jotka kokevat tulleen syrjityiksi. (Sisäasiainministeriö 2010.)

## 5 LASTENSUOJELU

Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat monikulttuurisuus sekä lastensuojelu erityisesti koulukodissa. Työssä tärkeää on etenkin monikulttuuristen lasten asema lastensuojelussa. Tutkimus käsittelee monikulttuurista koulukotityötä ja on hyödyllistä ymmärtää, mitä lastensuojelu on ja mihin sitä tarvitaan.

### 5.1 Lastensuojelun perusteet

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti vanhemmilla ja huoltajilla. Vanhemmilla on oikeus päättää, miten lapsen huolenpito ja kasvatusta järjestetään. Lapsen hyvinvoinnin ja edun mukaista olisi, että hänen saamansa huolto turvaisi läheiset ja positiiviset ihmissuhteet varsinkin lapsen ja vanhempien välillä. Lapsen kuuluu saada rajoja ja rakkautta ja lapsen maailman tulee olla virikkeellinen sekä turvallinen. Vanhempien tulisi huomioida kasvatuksessa lapsen riittävä huolenpito, ymmärrys ja turva. Lapsen elämään ei saa kuulua alistaminen, ruumiillinen kurittaminen tai loukkaava kohtelu. Vanhempien kuuluu tukea ja edistää lapsen itsenäistymistä ja aikuistumista sekä opettaa vastuullisuutta. (Sosiaaliportti i.a.)

Yhteiskunnan velvollisuus on tukea vanhempia kasvatustehtävässään ja puuttua tarvittaessa tilanteeseen. Jos vanhemmat eivät voi tarjota lapselle lapsen etujen mukaista kasvatusympäristöä, on viranomaisten puututtava tilanteeseen. Lastensuojelussa noudatetaan aina lievimmän periaatteen menetelmiä: valitaan sellaiset toimintatavat, jotka kunnioittavat vanhempien ja lapsen itsemääräämisoikeutta. Tukitoimenpiteitä suunniteltaessa katsotaan myös aina perheen yksilöllinen tilanne ja siihen parhaiten sopiva tuki. (Sosiaaliportti i.a.) Jos lapsen normaali kehitys on uhattuna, otetaan käyttöön lastensuojelulliset toimenpiteet. Aluksi toimenpiteet ovat ennaltaehkäiseviä ja kasvatusta tukevia, mutta niiden ollessa riittämättömiä aletaan suunnitella sijaishuoltoa. Lapsen ikä vaikuttaa sijaishuollon suunnitteluun ja mahdollisen sijaispaikan valintaan. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 12.)

Lastensuojelulla on kolme perustehtävää: lapsen kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen ja varsinainen lastensuojelutehtävä (Sosiaaliportti i.a.). Lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja laatimalla asiakassuunnitelma sekä tarjoamalla avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluvat myös lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja niihin liittyvät sijais- ja jälkihuolto. Lastensuojelu ei ole vain varsinaista lastensuojeluviranomaisten suorittamaa työtä vaan kaikkia viranomaisia koskettava velvollisuus. Lisäksi jokaisella kansalaisella on velvollisuus ilmoittaa havaitsemastaan lastensuojelun tarpeesta. (Lastensuojelulaki 2007.)

## 5.2 Lastensuojelutarpeen ilmeneminen

Lastensuojelun tarve voi tulla esille erilaisilla tavoilla. Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa perheen omana, sisäisenä avunpyyntönä, muiden tahojen yhteydenottona tai lastensuojeluilmoituksena. Heinin (2007) tutkimuksen mukaan lastensuojeluasiakkuuden alkamisen syistä yleisin oli lastensuojeluilmoitus ja harvinaisin perheen oma yhteydenotto. (Heino 2007, 40.)

Lapset tulevat sosiaalityön piiriin monista eri syistä. Sosiaalihuollon tarve voi johtua esimerkiksi lapsen omasta käyttäytymisestä ja elämänhallinnasta tai muiden perheenjäsenten ongelmista ja kokonaistilanteen hallitsemattomuudesta. Suomessa lasten sekä nuorten hyvinvointia ja pahoinvointia mitataan tilastoimalla huostaanottojen ja avohuollon tukitoimenpiteiden kohteena olevien lasten määrää. Lapsen tilanteen tarkastelu on hankalaa siksi, että usein ongelmat ovat sidoksissa esimerkiksi vanhempien taloudellisiin ongelmiin tai muihin vaikeuksiin, eivätkä ole mahdollisia eritellä lapsen ongelmina. Yleensä lapset ovat mukana sosiaalityössä mukana perheen, vanhempien, koulun tai kunnan välityksellä, harvemmin yksilöllisinä osapuolina. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 7.)

Suomalaisten lasten elintaso- ja elämäntapaerot ovat kasvaneet ja vaikuttavat myös lastensuojelun tarpeeseen. Lastensuojelussa täytyy huomioida, että jokainen lapsuus on erilainen. Erilaisiin lapsuuksiin vaikuttavat kulttuuri, sosiaaliryhmä, sukupuoli ja asuinpaikka. Esimerkiksi asuminen tietyllä asuinalueella voi opettaa ja sosiaalista huono-

osaisempaan elämäntyyliin. Pääkaupunkiseudulla asuva lapsi omaksuu erilaisen elämäntavan kuin esimerkiksi Lapissa asuva. Elintasoeroja määrittävät esimerkiksi yksinhuoltajuus tai vanhempien hyvätuloisuus. Lastensuojelussa on otettava huomioon, että lasten väliset elämäntapaerot ovat merkittävässä roolissa. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 11.) Vanhempien ja yhteiskunnan korkeat odotukset lasten onnistumisessa voivat myös lisätä lastensuojelutarvetta. Nuoret ikäryhmät vähenevät jatkuvasti, joten vanhemmat ja yhteiskunta saattavat asettaa nuorille liian korkeita odotuksia, joihin nuori ei pysty vastaamaan. (Stakes 2008, 5.)

### 5.3 Lastensuojeluprosessi

Lastensuojelu sisältää erilaisia vaiheita ja toimenpiteitä. Lastensuojeluprosessin esittelemisen selventää, millaisia vaiheita lapsilla voi olla taustallaan ennen koulukotiin tuloa. Vuonna 2008 lastensuojelutilastot kertoivat omaa kieltään lastensuojelun nykytilanteesta. Avohuollon asiakkaiden määrä kasvoi muutama vuosi sitten melkein kahdeksalla prosentilla. Kaikkiaan lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollon asiakkaina oli vuonna 2008 yli 67 000 lasta ja nuorta. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli yli 16 000, ja kodin ulkopuolelle sijoitettava oli useammin poika kuin tyttö. Yli 11 000 kodin ulkopuolisessa sijoituksessa olevaa lasta oli joko huostaanotettuina tai kiireellisesti sijoitettuna. Viidesosa näistä lapsista oli tahdonvastaisesti huostaanotettuina. Kasvava ikäryhmä kodin ulkopuolelle sijoitettavissa lapsissa ovat yli 16-vuotiaat lapset. Vuonna 2008 sijoitettujen lasten asumismuodot olivat perhehoito (33 %), ammatillinen perhekotihoito (19 %), laitoshuolto (34 %) ja muu huolto (14 %). Viime vuosina laitoshuollossa ja ammatillisessa perhekotihoidossa olevien lasten osuus on kasvanut, kun puolestaan perhehoidossa olevien lasten määrä on vähentynyt. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2009, 1–2.)

Lastensuojeluprosessissa avohuolto on aina *ensisijaista* sijaishuoltoon ja huostaanottoon nähden. Avohuollon tukitoimien tulee kuitenkin olla lapsen edun mukaista huolenpitoa toteuttavaa, riittävää, sopivaa ja mahdollista. Avohuollon tukitoimenpiteisiin on ryhdyttävä, jos lapsi toiminnallaan vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Toimiin on lisäksi ryhdyttävä, jos kasvuolot vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai eivät turvaa niitä. Lapsen kotikunta on velvollinen huolehtimaan avohuollon järjestämisestä. Suunnitelta-

essa tai toteutettaessa avohuoltoa lapsen etu on aina ensisijalla. Tukitoimet ovat aina vanhemman ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumukseen perustuvia, ja viranomaiset toteuttavat yhteistyötä vanhempien kanssa. Avohuolto on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jonka vaiheet kirjataan ja toteutumista seurataan. (Sosiaaliportti i.a.)

Avohuollon tukitoimien ollessa riittämättömiä voidaan lapsen kehityksen tukemiseksi aloittaa huostaanoton suunnitteleminen. Huostaanotto on toimenpide, jolla turvataan lapsen kehitys ja terveys (Saastamoinen 2010, 23). Huostaanotto on *viimesijainen* lastensuojelun toimenpide (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2001, 68). Huostaanoton perusteet jaetaan kahteen ryhmään: onko kyse lapsen omasta käyttäytymisestä vai lapsen kasvuoloissa ilmenevistä puutteista. Lapsen omasta käyttäytymisestä johtuvan huostaanoton suunnitteluun tarvitaan todellista ja konkreettista näyttöä, kun taas kasvuolojen puutteellisuudesta perusteeksi riittää todellisen uhan ilmeneminen. Tällöin huostaanotto on toteutettava ennen kuin lapsen terveys vaarantuu tai kehitys jää jälkeen. Lapsen omasta käyttäytymisestä johtuvia syitä voivat olla esimerkiksi päihteiden käyttö tai johonkin vakavaan rikokseen syyllistyminen. Lisäksi näiden perusteiden ohella ennen huostaanoton toteuttamista tulee todentaa, etteivät avohuollon tukitoimenpiteet ole riittäviä tai mahdollisia terveellisen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. (Saastamoinen 2010, 23–24.) Lapsen hyvinvoinnin ja huolenpidon turvaamiseksi lapsi saatetaan joutua sijoittamaan kodin ulkopuolelle, esimerkiksi ammatilliseen perhe-, koulu- tai lastenkonttiin (Sosiaaliportti i.a.).

Sijoittamisella tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuollolla tarkoitetaan pitempiaikaista sijoitusta. (Sosiaaliportti i.a.) Sijaishuollon muotoja voivat olla perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto tai mikä tahansa muu lapsen tarpeiden mukainen hoito (Saastamoinen 2010, XIX). Lapsen sijoitus voi olla avohuollon tukitoimenpide, huostaanottoon liittyvä tai kiireellinen, väliaikainen tai jälkihuollollinen toimi. Lapsen sijoittaminen ei ole sama asia kuin sijaishuolto eikä sidottu ainoastaan huostaanottoon. Sijaishuolto on huostaanotetun, kiireellisesti tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä sijoitetun lapsen kasvatusta ja hoitoa kodin ulkopuolella. (Saastamoinen 2010, 4–5,22–23.) Lapsen sijaishuoltopaikka tulisi valita lapsen tarpeiden mukaisesti ja niitä vastaavaksi. Lastensuojelulaki ei määrittele, mikä sijaishuoltopaikka tulee kyseeseen milloinkin vaan tilanne harkitaan aina tapauskohtai-

sesti. Tärkeintä sijaishuoltopaikan valinnassa ovat lapsen edun, yksilöllisten tarpeiden ja kehityksen kannalta parhaan paikan valitseminen. (Saastamoinen 2010, 7, 102–103.)

Sijaishuollon aikaina oleellista on kartoittaa lapsen erityistarpeet ja toimia niin, että lapsen kehitys sujuu normaalisti. Sijaishuollon tavoitteena on opettaa lapselle vastuullisuutta, asettaa rajoja tarjota lapselle turvaa, hellyyttä ja huolenpitoa. Sijaishuollolla pyritään turvaamaan myös lapselle tärkeä aikuisen läsnäolo sekä normaaliin kehitykseen kuuluvat harrastukset ja koulunkäynti. (Saastamoinen 2010, 1–3.) Sijaishuoltoon tulevilla lapsilla voi olla merkittäviä puutteita perustarpeiden täyttymisessä esimerkiksi ruuan ja hygienian sekä turvallisen kasvuympäristön suhteen (Takkunen & Heikkuri 2010).

Sosiaalihuollosta vastaavat viranomaiset ovat aina velvollisia järjestämään lapselle tai nuorelle jälkihuoltoa sijoituksen tai huostaanoton päättymisen jälkeen. Myös jälkihuollon on sijaishuollon tapaan vastattava lapsen tarpeita. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuolto on yksilöllistä ja itenäistymistä tukevaa toimintaa, jossa huomioidaan hänen tarpeensa ja taloudellinen tilanteensa sekä autetaan tarvittaessa esimerkiksi asunnon tai työn hankinnassa. (Räty 2010, 493–494.) Käytännön työssä jälkihuoltoa on nuoren kanssa tulevaisuuden suunnitteleminen ja arkisissa toimissa avustaminen. Jälkihuolto voi olla myös vanhemmille järjestettävää tukea sijoituksen päättyessä. (Sosiaaliportti i.a.) Jälkihuollosta laaditaan aina kirjallinen suunnitelma (Räty 2010, 493–494).

## 6 SIJAISHUOLTOPAIKKANA KOULUKOTI

Suomessa on kuusi valtion ylläpitämää ja kaksi yksityistä koulukotia. Sekä yksityiset että valtion ylläpitämät koulukodit voivat tarjota lapsille peruskoulunkäynti mahdollisuuden. Yksi koulukodeista on tarkoitettu ruotsinkielisille lapsille ja yhdessä pääpaino on ammatillisessa koulutuksessa. (Saastamoinen 2010, 11–12.) Valtion koulukodit sijaitsevat Janakkalassa, Pedersöressä, Limingassa, Anjalankoskella, Nummelassa ja Mikkelissä. Yksityisten ylläpitämät koulukodit sijaitsevat Turussa ja Muhoksella. (Sosiaaliportti i.a.) Valtion koulukodit eivät tavoittele toiminnallaan taloudellista voittoa (Stakes 2008, 7). Koulukodit ovat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Opetushallituksen tulosohjaamia lastensuojelun laitoshuollon yksiköitä (Sosiaaliportti i.a.). Koulukodit on ensisijaisesti tarkoitettu yli 12 -vuotiaalle lapsille, ja keskimäärin lapsen ikä sijoituksen alkaessa on 15,5 vuotta. Valtion koulukodeilla on merkittävä vastuu vaativimpien lastensuojelun asiakkaiden kasvatuksessa ja heidän opetuksensa järjestämisessä sekä hoidossa. (Stakes 2008, 3,12.)

### 6.1 Koulukodin toiminta

Laitoshoitoon sijoitetut lapset ovat yleensä vaikeahoitaisia ja vaativat erityisosaamista, siksi laitoksessa työskentelevillä tulee olla riittävästi ammattitaitoa. Laitoshoidon pidetään parhaana sijaishuollon muotona silloin, kun kyseessä on väliaikainen sijoitus. Väliaikaiseen sijoitukseen kuuluu kiinteänä osana yhteistyö lapsen vanhempien kanssa sekä lapsen ja vanhempien välisen tiiviin yhteydenpidon turvaaminen. (Saastamoinen 2010, 10–11.)

Koulukotia pidetään vaikeahoitoisten lasten *viimesijaisena* sijoituspaikkana. Koulukodeilla on suomalaisessa yhteiskunnassa pitkät perinteet, ja niiden säilyminen osana suomalaista sosiaalihuoltoa kertoo koulukotitoiminnan tärkeydestä. Koulukodit ovat lastensuojelulaitoksia, joiden erikoisalaa ovat käytöshäiriöiset lapset. Sijoitettujen lasten käyttäytymistä on pidetty yhteisöön sopimattomana ja ongelmallisena. Laitoshoidon päätehtäviä ovat arjen turvaaminen sekä kasvatuksen ja sosiaalistamisen tukeminen. Enenevässä määrin koulukodin tehtävänä on myös hoidollinen osaaminen, sillä lasten

psykososiaalisia ja psykiatrisia ongelmia on alettu hoitaa muiden päätehtävien ohella. Vuodesta 1992 alkaen lapsia on voitu sijoittaa koulukotiin myös psykiatrisin perustein. (Pösö, Jahnukainen & Kekoni 2004, 5,9.)

Koulukodit tarjoavat huolenpitoa niille lapsille, joiden sijoitusperusteena on koulunkäynnin laiminlyömisestä lisäksi oman ja muiden terveyden tai turvallisuuden vaarantaminen. Joskus erityistä huolenpitoa tarvitsevat lapset voivat olla jopa vaarallisia. Vaikeahoitoisten nuorten sijoittuminen on viime vuosina tarkoittanut käytännön työssä mielenterveysongelmien ja -häiriöiden sekä vaikeiden käytösongelmien lisääntyneitä hoitoja. Lisääntyneet mielenterveysongelmat tulevat todennäköisesti jatkossakin olemaan yleisin syy hoidon tarpeeseen, vaikka sijoitukseen johtavia syitä ei voida ennustaa. Nykyään on entistä harvinaisempaa, että lapsi sijoittuu koulukotiin ensisijaisesti päihdeongelman takia. Tärkeäksi osaksi yksiköiden toimintaa tulee tulevaisuudessa muodostumaan maahanmuuttajataustaisten lasten vastaanottamisen valmiuksien lisääminen. (Sosiaaliportti i.a.)

Tarvetta vaativalle koulukotityyppiselle toiminnalle olisi enemmän kuin sitä tällä hetkellä voidaan tarjota (Sosiaaliportti i.a.). Lapset voidaan sijoittaa koulukoteihin ympäri Suomea, riippumatta lasten kotikunnista. Pääasiassa lapset tulevat pääkaupunkiseudulta sekä koulukotien lähikunnista. (Pösö 2004, 48.)

## 6.2 Toimintaa ohjaavat säädökset ja periaatteet

Koulukodin toimintaperiaatteita ovat yksilöllisyys, perhekeskeisyys, yhteisöllisyys ja toiminnallisuus. Periaatteet turvaavat lapselle hänen tarpeitaan ja ominaispiirteitään vastaavan hoidon. Perheen merkitystä koulukotityössä halutaan korostaa, sillä tavoitteena on ylläpitää lapselle tärkeitä ihmissuhteita. Yhteisöllisyys on laitoshoidon peruspiirre. Osastoasuminen koulukodissa lisää sosiaalisia taitoja sekä luo yhteisöön kuulumisen tunnetta, jotka monelta koulukotiin sijoitettavalta lapselta usein puuttuvat. Toiminnallisuudella tarjotaan lapselle yhteistyötaitojen oppimista. Toiminnan kautta lapset usein oppivat sääntöjä, kokevat onnistumisen sekä mielihyvän tunteita ja heidän itsetuntonsa parantuu. (Pösö 2004, 42.)

Koulukotien tarkoitus on edistää lapsen ja hänen perheensä selviytymiskykyä sosiaalisin, kasvatuksellisin ja terapeuttisin menetelmin. Tavoitteena on myös vahvistaa lapsen omia voimavaroja sekä edistää hänen iänmukaista kehitystään. Lapsella voi olla elämässään sellaisia ongelmia, joiden vuoksi hänen koulunkäyntinsä häiriintyy tai keskeytyy. Koulukoti tarjoaa lapselle mahdollisuuden jatkaa koulunkäyntiä turvallisessa ympäristössä. (Stakes 2008, 3,7.) Koulukodin tarjoamalla erityisellä huolenpidolla pyritään pysäyttämään nuoren vahingollinen käyttäytyminen sekä mahdollistetaan normaaliin arkeen palaaminen ja arjen käynnistäminen. (Valtion koulukodit i.a.).

Lastensuojelulaitokseen sijoitetuilla lapsilla on usein taustallaan erilaisia sijoituspaikkoja. Koulukotiin sijoitetuilla voi olla pitkäkin lastensuojeluhistoria. Yleensä sijoitus koulukotiin tarkoittaa hoidon epäonnistumista muissa sijoituspaikoissa ja yleisesti ajatellaan, että lapsi sijoitetaan koulukotiin oman käyttäytymisensä takia. Koulukotitoiminnalle tyypillistä on vahvojen rajojen asettaminen ja toimintojen rajoittaminen. (Pösö 2004, 122–124.)

Asetus valtion koulukodeista (1978) määrittelee tarkemmin valtion koulukotien toiminnan perusteita. Asetuksen mukaan koulukodeissa tarjotaan kasvatusta, hoitoa ja perusopetusta sekä ammatillista koulutusta huostaanotetuille lapsille. Näitä lapsia ei voida hoitaa tarpeen vaatimalla tavalla perhehoidossa, lastenkodissa tai muussa laitoksessa. Koulukoti voi järjestää myös lastensuojelulain mukaista avohuoltoa ja jälkihuoltoa. Mielenterveyspalvelujenkin järjestäminen on mahdollista lukuun ottamatta tahdosta riippumatonta hoitoa. (Asetus valtion koulukodeista 1978.) Lastensuojelulaki (2007) määrittää tarkat lapsen laitoshuoltoa koskevat säädökset. Lain mukaan laitoshoidossa on huomioitava erityisesti lapsen yksityisyys ja sen kunnioittaminen.

Asetuksella määritellään tarkemmin koulukodissa työskentelevän henkilökunnan kelpoisuuksia. Laitoksen johtajalla ja muilla johtotoimen viroissa toimivilla on oltava ylempi korkeakoulu- tai yliopistotutkinto, muilla työntekijöillä nimikkeitään vastaava koulutus. Lisäksi työntekijöiden on pystyttävä osoittamaan omaavansa tiedollisia ja taidollisia kykyjä työnsä tekemiseen. (Asetus valtion koulukodeista 1978.) Lastensuojelulaissa säädetään, että laitoshuoltoa järjestettäessä on huomioitava käytettävät tilat. Sen mukaan yhdessä yksikössä saa olla enimmillään seitsemän lasta, samassa rakennuksessa saa olla kerrallaan kaksikymmentäneljä lasta. Asuinyksikköä kohti tulee olla vähintään

seitsemän hoidosta ja kasvatuksesta huolehtivaa työntekijää, samassa rakennuksessa olevia asuinyksiköitä kohti on määritelty kuusi työntekijää. (Lastensuojelulaki 2007.)

### 6.3 Erityinen huolenpito

Kolmessa valtion koulukodissa on erityisen huolenpidon yksikkö, jonka toiminta eroaa koulukodin tavanomaisesta asumisyksiköstä. Lastensuojelulaissa erityinen huolenpito määritellään sijaishuollossa olevalle lapselle järjestettävänä erityisenä, moniammatillisena hoitona ja huolenpitona lastensuojelulaitoksessa. Erityiseen huolenpitoon sijoitetun lapsen sijoitukseen johtaneet syyt ovat samankaltaisia kuin muiden koulukotiin sijoitetujen lasten: käytös- tai päihdeongelmat sekä karkailu. Erityisen huolenpidon yksikköön sijoitettavan lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa hänen hoitonsa vaatimalla tavalla. Usein erityistä huolenpitoa järjestetään lapselle, joka tarvitsee vakavan päihde- tai rikoskierteen katkaisemista. Tavoitteena on lopettaa vahingollinen käyttäytyminen ja mahdollistaa kokonaisvaltainen, yksilöllinen huolenpito. Myös erityisen huolenpidon yksikkö on viimesijainen sijoituspaikka. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että erityiseen huolenpitoon sijoitettavalle lapselle koulukodin osastoasuminen ei tarjoaisi riittävää hoitoa. (Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008, 3,14–15.) Lastensuojelulain (2007) mukaan erityistä huolenpitoa voidaan järjestää 12 vuotta täyttäneelle lapselle.

Erityistä koulukotitoiminnalle on erilaisten rajoittamistoimenpiteiden soveltaminen. Rajoittamistoimenpiteitä voidaan soveltaa sekä koulukodin osastoilla että erityisen huolenpidon yksiköissä. Lastensuojelulain mukaisia rajoittamistoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus ja –katsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen sekä lähetysten luovuttamatta jättäminen. Lasta voidaan rajoittaa myös kiinnipitämällä, säätelemällä liikkumisvapautta, eristämällä sekä tarjoamalla erityistä huolenpitoa. Rajoittamistoimenpiteet sekä niihin johtaneet tilanteet kirjataan kuvauksineen lapsen tietoihin. (Lastensuojelulaki 2007.)

## 7 KULTTUURITIE TOINEN TYÖ

### 7.1 Monikulttuurisuus lastensuojelutyössä

Maahanmuutto lisääntyy ja yhteiskunta muuttuu jatkuvasti. Samalla Suomi kansainvälistyy ja monikulttuuristuu. Valtion koulukotien strategiassa vuoteen 2015 linjataan suomalaisen lastensuojelun kehityssuuntauksia ja nostetaan esille lastensuojelussa tapahtuvia muutoksia lähivuosien aikana. Maahanmuuton ja kansainvälistymisen uskotaan aiheuttavan kulttuurista sopeutumattomuutta. Lastensuojelun asiakkaiden määrän uskotaan pysyvän lähes samanlaisena, asiakkaiden moniongelmaisuus ja erityistarpeet tulevat olemaan suurimpia haasteita. Erilainen psyykkinen pahoinvointi sekä muut riippuvuusongelmat tulevat jatkossa vaatimaan erityisosaamista. (Stakes, 3–5 .)

Ei ole selkeää näyttöä siitä, onko maahanmuuttajataustaisten lasten määrä kohonnut esimerkiksi huostaanottoprosesseissa. Monikulttuuristen perheiden ja lasten ongelmien epäillään korostuneen, sillä niihin on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota. (Heikkilä-Daskolopoulos 2008, 32.) Merja Anis (2008) kuitenkin esittää, että maahanmuuton lisääntymisen myötä myös maahanmuuttajien määrä sosiaalityössä ja lastensuojelussa on lisääntynyt. Sosiaalityössä tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että valmiuksia tulisi kehittää erikielellisten ja kulttuuristen ihmisten kohtaamiseen. Samalla tulisi lisätä ymmärrystä erilaisista sosiaalisista olosuhteista ja niihin suhtautumisesta. Sosiaalityön ammattilaisten tulee jatkuvasti seurata yhteiskunnallisten ilmiöiden syntymistä ja kehittymistä sekä ilmiöiden vaikutuksia sosiaalityöhön. Maahanmuuttajien kohtaamia ongelmia ei voida yleistää, mutta niissä voidaan nähdä joitakin yhteisiä piirteitä. (Anis 2008, 14.)

Tilastoitua tietoa monikulttuuristen perheiden ja lasten määrästä lastensuojelussa ei ole julkaistu. Heino tilastotietoja esittelevän kirjoituksen (2009) mukaan lailla säädetään, ettei lastensuojelun asiakkaana olevien lasten perhetaustaa tai asiakkuuden syitä voi koota valtakunnalliseksi rekisteriksi. Arkaluotoisen tiedon keräämisen eettisten periaatteiden mukaisesti etnisen taustan tilastointi on mahdotonta. Vain selvät faktat, kuten ikä tai sukupuoli, ovat mahdollisia tilastoida ilman erityistä tutkimuslupaa ja -menettelyä. (Heino 2009, 64.)

Pääkaupunkiseudulla tehdyn tutkimuksen mukaan yleisin syy maahanmuuttajien lastensuojelutoimenpiteisiin oli vanhempien kyvyttömyys huolehtia lapsesta. Vaikeudet lapsen huolehtimisessa ovat reaktio uusiin olosuhteisiin – sopeutumisvaikeuksien kanssa painivalla aikuisella ei välttämättä riitä voimaa kasvattaa ja huolehtia lapsesta. Jännitteitä aikuisen kasvatustyöhön tuottaa myös oman kulttuurin ja erilaisen arvomaailman ristiriitaisuus suomalaisen kulttuurin kanssa. (Räty 2002, 173–176.)

## 7.2 Sosiaalityö ja maahanmuuttajat

Maahanmuuttajien kanssa tehtävän sosiaalityön tavoitteena on lisätä vuorovaikutuksen onnistumista viranomaisten ja maahanmuuttaja-asiakkaiden välillä. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajien kokema arkipäivän rasismi hankaloittaa sosiaalityöhön suhtautumista. Merja Anis tarkoittaa arkipäivän rasismilla vuorovaikutuskäytäntöjä, joissa ihmiset asetetaan eriarvoiseen asemaan ihonvärinsä tai kulttuurinsa perusteella. Ongelmia voi ilmetä myös kodin ja valtakunnan arvojen ja normien erilaisuudessa. (Anis 2008, 21,34.)

Aniksen tutkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden mukaan maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä hankalaa on kulttuurisen vastakkainasettelun välttäminen. Vaikeaksi lasten kanssa tehtävän työn tekee myös vanhempien nihkeä suhtautuminen sekä muiden viranomaisten ennakkoluulot ja rakenteellinen rasismi. (Anis 2008, 57.) Rakenteellisella rasismilla tarkoitetaan sosiaalisten tahojen tuottamaa ja ylläpitämää jaottelevaa ja rotuperusteista epätasa-arvoista kohtelua (Kirwan Institute, 2010). Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi maahanmuuttajien sijoittamista aina samaan taloyhtiöön tai samalle asuinalueelle. Maahanmuuttajien kanssa tehtävä työ voi olla parhaimmillaan sopeuttavaa, tasa-arvoistavaa, kulttuuri- ja rasismitietoista sekä osallistavaa. Oman haasteensa maahanmuuttajalasten kanssa tehtävään sosiaalityöhön tuovat lasten ja vanhempien väliset erimielisyydet. (Anis 2008, 6,43.)

Toimiva asiakastilanne tarvitsee ammattitaitoisen tulkin kun osapuolten keskinäistä ymmärrystä ei voida muutoin varmistaa. Sosiaalityöntekijöiden on osattava tulkita maahanmuuttajien ja esimerkiksi pakolaisina tulleiden kulttuurista erilaisuutta ja traumaattisia kokemuksia. Tällainen työ edellyttää hyvin vaativaa osaamista sekä erityistä herk-

kyyttä vuorovaikutustilanteissa. Maahanmuuttajalasten kanssa tehtävässä lastensuojelutyössä on osattava ottaa huomioon omien arvojen arvioiminen ja muuttaminen sekä jopa oman työyhteisön asettamien normien kyseenalaistaminen. Tärkeää on tasa-arvoinen kohtelu ja erojen huomioiminen samanaikaisesti. Työntekijän on tärkeää muistaa, että usein maahanmuuttaja-asiakkaat tarvitsevat enemmän aikaa ja pitkäjänteisyyttä asioiden selvittämiseen. (Anis 2008, 44,93.)

### 7.3 Kulttuuritietoisuus

Maahanmuuttajat ja monikulttuuriset lapset ovat lastensuojelun asiakkaina haasteellisia sosiaalihuollon työntekijöille. Lapsen etua tarkastellessa on otettava huomioon kulttuurilliset arvolähtökohdat – millaista kulttuurista erilaisuutta yhteiskunnassa voidaan sietää ilman, että siihen tarvitsee puuttua? Asiakastilanteet vaihtelevat kulttuurillisesti ja sosiaalisesti, joten työntekijöillä tulisi olla keinoja ja välineitä arvioida ammatillisesti lapselle koituvia etuja ja haittoja. Maahanmuutto on iso asia lapsille, jotka elävät jatkuvan oppimisen ja muutoksen keskellä. (Anis 2008, 15.)

Tässä opinnäytetyössä painotetaan työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia arjen työstä. Tarkoituksena on tuoda esille aikaisempia tutkimuksia, joissa pääpaino on ollut työntekijän näkökulmassa. Näin voidaan pohtia saatuja tuloksia jo olemassa olevan tiedon kautta, vaikka koulukotinäkökulmasta aiheutta ei ole tutkittu. Pyrimme tutkimuksen avulla myös kehittämään koulukodissa tehtävää työtä ja teorian kautta tuomaan uusia näkökulmia sekä ajatuksia työntekijöille.

Merja Aniksen tutkimuksessa (2006) tuodaan esille monikulttuurisen lastensuojelun kansainvälinen näkökulma. Monikulttuuriseen lastensuojelutyöhön ajatellaan kuuluvan tietoja ja taitoja yleisesti kulttuureista sekä historiasta ja lisäksi kyky ymmärtää vähemmistöjä koskevia sosiaalisia ongelmia. Osa kulttuuritietoista työtä ovat joustavat vuorovaikutustaidot, vähemmistöjen omien kulttuuristen voimavarojen huomioiminen sekä taito erottaa asiakkaisiin vaikuttavat kulttuuriin ja yhteiskuntaan sidonnaiset tekijät yksilöllisistä ongelmista. (Anis 2006, 70–71.) Myös uudessa, vuonna 2007 voimaantullessa lastensuojelulaisissa kehoitetaan huomioimaan lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskon-

nollinen tausta. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulisi mahdollisuuksien mukaan huomioida lapsen etninen tausta. (Lapsen maailma 2008, 24.)

Viranomaiset kokevat maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa kohdattavien vuorovaikutusongelmien liittyvän erilaiseen alkuperäiskulttuuriin, kun taas toisaalta maahanmuuttajat pitävät ongelmana viranomaisten käytäntöjä. Ongelmia voi syntyä myös kulttuurien sisäisistä ihmisten eriarvoisuuksista. Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi joissakin kulttuureissa naisilla ja lapsilla on eriarvoinen asema mieheen verrattuna. Maahanmuuton tukemisen tavoitteena on mahdollistaa monikulttuurisuus, eli kyky toimia kahdessa kulttuurissa ja käyttää kahta kieltä. Yhteiskunnan tavoitteena on uusien asukkaiden tavallisesta poikkeavan kulttuuritaustan huomioiminen. (Anis 2008, 23.) Tämän tulisi myös näkyä yksittäisen työntekijän työotteessa.

Monikulttuurisessa työssä työntekijän on tärkeintä nähdä yksilö kulttuurin takana. Usein sorrutaan siihen, että asiakas nähdään vain oman kulttuurinsa edustajana. Tämä saattaa johtaa asiakassuhteen kannalta ongelmalliseen ennakkoluuloiseen ajatteluun ja räikeisiin virhearviointeihin. Monikulttuurisessa työssä on hyödyllistä tuntee erilaisia kulttuureita pääpiirteittäin, mutta kaikkien Suomessa esiintyvienkään kulttuurien tunteminen ei ole tarkoituksenmukaista. Monikulttuurisen työn – kuten muunkin sosiaalisen työn – tarkoitus on auttaa ensisijaisesti yksilöä ja perheitä, ei tietyn kulttuurin edustajaa. (Sosiaaliportti i.a.)

#### 7.4 Monikulttuuriset lapset asiakkaina

Suomessa suurin osa maahanmuuttajista on lapsia. Somalialaisten, irakilaisien, iranilaisten, Vietnamin sekä entisen Jugoslavian alueelta tulevien maahanmuuttajien joukossa on erityisen paljon lapsia. Suomeen tulee lapsia perheen mukana vanhempien kanssa sekä yksin. Erilaisesta kulttuurista tulevilla lapsilla on erityisen hankalaa, sillä sopeutuminen uuteen maahan on vaikeaa. Lapset joutuvat usein tasapainottelemaan kahden kulttuurin välissä. (Räty 2002, 163–165.)

Monikulttuurisuus lastensuojelussa on vielä hyvin vähän esillä ollut näkökulma. Maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöjen tilanteiden vertaaminen on ongelmallista kun

käytössä ovat valtaväestölle suunnatut mittarit. Tämän vuoksi maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten ongelmat korostuvat helpommin. Lastensuojelutyö on myös sidoksissa kulttuuriin, jossa korostetaan perheen merkitystä lasten kasvatuksessa. Usein valtakulttuurin tavoista eroavat kasvatusmenetelmät tulkitaan lastensuojelullisiksi ongelmiksi. Ongelmien takaa ei välttämättä nähdä perheen olemassa olevia voimavaroja. (Anis 2006, 69–71.) Erään tutkimuksen mukaan joka kymmenennen lastensuojelun lapsiasiakkaan elämään kuului jollain tapaa monikulttuurisuus (Heino 2007, 65).

Lastensuojelutarvetta ei voida selittää pelkästään kulttuurillisilla perusteilla. Perheen ja lapsen tuen sekä avun tarve voi johtua täysin samankaltaisista syistä kuin valtaväestön perheiden ja lasten ongelmat. Siksi tulisikin varoa perustelemasta lastensuojelutarvetta kulttuuritaustan ja sen haasteiden kautta. (Anis 2008, 90.) Monikulttuurisessa lastensuojelutyössä ja huostaanotoissa on usein kyse lapsen ja nuoren halusta itsenäistyä. Lapsi haluaa ottaa vastuuta omista asioistaan ja saada esimerkiksi enemmän vapaa-aikaa. Ristiriita vanhempien ehkäpä tiukemman ja vanhanaikaisemman kulttuurin kanssa sotii lapsen oman itsenäistymishalun kanssa ja vanhempien saattaa olla vaikea hyväksyä itsenäistymistavoitteita. Lapsi voi yrittää hallita tilannetta tukeutumalla muualle kuin perheen puoleen: liittymällä jengiin tai muuttamalla pois kotoa. (Räty 2002, 173–175.)

Sijoitettaessa maahanmuuttajalapsia olisi tärkeää huomioida lapsen mahdollisuus pitää yhteyttä biologisiin vanhempiinsa ja alkuperäistä kulttuuria edustaviin henkilöihin. Maahanmuuttajalasten osallisuuden kannalta erityistä on kielellisten, kulttuuristen ja maahanmuuttajuuteen liittyvien erityiskysymysten tiedostaminen sekä lasten kuuleminen näissä asioissa. Työntekijöiden tulisi muistaa, että maahanmuuttajalapset ovat usein keskeisessä asemassa kulttuurien yhteentörmäyksessä. Lapsiin kohdistuu paljon odotuksia niin valtayhteiskunnan eri toimijoiden, nuorisokulttuurin, vanhempien kuin kulttuuristen ja uskonnollisten yhteisöjenkin taholta. Aniksen mukaan viranomaisten olisi tärkeä osata huomioida lapsen asema eri toimijoiden välisessä ristipaineessa. (Anis 2008, 48,50,95.)

Työntekijä on henkilö, joka arvioi ovatko alkuperäiset kulttuurilliset kasvatustavat lapselle haitallisia. Työntekijän tehtävä on arvioida, aiheutuvatko lapsen ja perheen väliset erimielisyydet lapsen yrityksestä sopeutua valtayhteiskuntaan. Kahden kulttuurin ja monikulttuuristumisen välillä voi olla ristiriitoja, joita perhe ei osaa käsitellä. Lapsen

ongelmia voivat aiheuttaa myös kodin välinpitämätön tai kielteinen suhtautuminen uuteen kulttuuriin (kielteinen tunneilmasto). Kielteisen tunneilmaston takia monikulttuurinen työ saattaa tarvita enemmän aikaa ja pitkäjänteisyyttä. Sopeutuminen on harvoin yksiselitteistä, jokaista tapausta tulee osata tarkastella yksilöllisesti ja riittävän laajalaisesti. (Anis 2008, 101.)

### 7.5 Monikulttuuriset erityiskysymykset

Merja Aniksen (2008) mukaan maahanmuuttajuuteen liittyviä erityiskysymyksiä ovat kieleen, kulttuuriin ja valtakunnalliseen toimintaan liittyvät ymmärtämis- ja sopeutusvaikeudet sekä rasismi. Myös perheen ja yhteisön merkittävä, joskus ristiriitainenkin rooli voi aiheuttaa ongelmia uudessa kulttuurissa. (Anis 2008, 6.)

Lapsilla ja nuorilla on muuttuva kulttuurikäsitte. Aniksen tutkimuksesta selviää, että monikulttuuriset lapset tarvitsevat lastensuojelua kouluun liittyvien vaikeuksien ja ongelmien ratkaisemiseksi. Vaikka kiusaamista ei esiintyisikään, voi lapsi esimerkiksi heikosta kielitaidosta johtuvien ymmärtämisvaikeuksien takia oireilla levottomasti, kun keskittyminen on vaikeaa. Erilaisilla ongelmilla on myös tapana kietoutua toisiinsa. Tämä vaikeuttaa ongelmien tunnistamista, sillä ongelmien eri tekijöitä voi olla hankala erottaa toisistaan. (Anis 2006, 6,90.)

Maahanmuuttajille tärkeitä ja merkityksellisiä identiteettiä vahvistavia tekijöitä ovat kieli, uskonto ja traditiot. Samaa kieltä puhuvat jakavat samanlaisen merkitysjärjestelmän. Uskonto, arkipäivän käytännöt sekä perinteet ovat tärkeitä yhteenkuuluvuuden lisäämisessä ja toisaalta ne myös ylläpitävät kulttuurien välisiä eroja. Usein maahanmuuttajat perustelevat toivomiaan olosuhteita omalla kulttuurillaan ja uudessa yhteiskunnassa ilmeneviä ongelmia kulttuurieroilla. (Anis 2008, 6,19.) Siksi työntekijöiden on osattava huomioida kulttuurin merkitys sekä kulttuurin muutokset suunnitellessaan toimenpiteitä asiakkaiden kanssa.

Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla esiintyy vaikeuksia uudessa ympäristössä selviytymisessä ja kaveripiireissä. Usein lastensuojelun asiakkuus ja varsinkin lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle aiheuttavat lisää ongelmia. Häiriökäyttäytyminen ja tietämät-

tömyys lastensuojelun tavoitteista voivat leimata lapsen ongelmalliseksi oman yhteisön sisällä. Tämän vuoksi myös lapsen oma yhteisö voi alkaa syrjiä lasta valtaväestön tavoin. Monelle kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle on ensijaisen tärkeää ylläpitää kodin ja perheen sekä lähiyhteisön välisiä suhteita ja omaa kulttuuria. Suomessa kuitenkin samaa kulttuuria edustavan sijaisperheen löytäminen on hankalaa, koska maahanmuuttajia on määrällisesti vähän. (Anis 2006, 90–93.)

## 7.6 Monikulttuurisuus palvelujärjestelmässä

Monikulttuuristen ihmisten sopeutuminen yhteiskuntaan etenee eri tavoin. Erilainen palvelujärjestelmä ja uudet toimintatavat eivät ole itsestään selvyiksi eri kulttuureista tulleille ja aiheuttavat usein hämmennystä. Millaisia ongelmia monikulttuuriset asiakkaat kohtaavat suomalaisessa palvelujärjestelmässä? Perheen vaikeudet uuden kulttuurin ja tapojen omaksumisessa voivat heijastua myös lapsiin. Epätietoisuus suomalaisista toimintatavoista usein vaikeuttaa myös esimerkiksi koulukotiin sijoitettujen monikulttuuristen lasten kanssa tehtävää työtä.

Monikulttuuriset lapset voivat tulla lastensuojelun asiakkaiksi esimerkiksi lapsen psyykkisistä ongelmista johtuen. Laihon (2008) artikkelin mukaan maahanmuutto koskettaa aina koko perhettä. Jos perheen vanhemmilla on tunne, etteivät he hallitse omaa elämäänsä, heijastuu se varmasti myös perheen lapsiin. Laihon mielestä ei ole olemassa yhteistä kulttuuritietämystä, jonka avulla voisi ymmärtää eri maista tulevia ihmisiä. Suomessa uskotaan vahvasti yhtenäiskulttuuriin, mikä vaikeuttaa maahanmuuttajien moninaisen tilanteen tarkastelua. Maahanmuuton syyt vaikuttavat merkittävästi sopeutumiseen: työn perässä muuttanut sopeutuu eri lailla kuin esimerkiksi turvapaikanhakija, jota on voitu kiduttaa kotimaassaan. Maahanmuuttajien epäluottamus viranomaisia kohtaan on erittäin yleistä, joten suomalaiseen palvelujärjestelmään ja työntekijöihin luottamiseen tarvitaan aikaa. (Laiho 2008.)

Maahanmuuttajille lastensuojelun käsite on usein vieras. Suomalainen lastensuojelu korostaa lapsen etua ja osallisuutta, mikä voi tuntua maahanmuuttajista erikoiselta. (Räty 2002, 174–176.) Lastensuojelua toteutetaan kuitenkin samalla tavalla niin maahanmuuttajien kuin valtaväestöä edustavien keskuudessa. Suomessa lastensuojelu tähtää

lapsen hyvinvoinnin ja huolenpidon edistämiseen sekä ylläpitoon lapsen kulttuurista ja kansalaisuudesta huolimatta. (Sosiaaliportti i.a.) Suomalainen tapa kuulla ja osallistaa lasta saattaa tuntua monesta maahanmuuttajavanhemmasta liiallisen vastuun antamisesta lapselle. Lastensuojelun toimintatavat ja väliintulo lasten kasvatuksessa voivat olla hankalia asioita ymmärtää. Toisaalta maahanmuuttajataustaiset vanhemmat kaipaavat yhteiskunnan puolelta tiukempaa kurinpitoa lapsille. Useassa yhteisöllisessä kulttuurissa lapsen kasvatukseen osallistuvat myös suvun muut jäsenet isovanhempineen. Suomessa perhe on usein yksin kasvatustyönsä kanssa. (Räty 2002, 174–176.)

Maahanmuuttajien kohtaamia yleisiä esteitä suomalaisessa palvelujärjestelmässä ovat ennakkoluulot ja erilaiset odotukset puolin ja toisin. Siksi varhainen puuttuminen ja tarpeiden mukaisen avun saaminen perille kohdistetusti on usein vaikeaa. Mitä aikaisemmin ongelmiin voitaisiin puuttua, sitä useammilta ongelmilta vältyttäisiin. Jos vanhemmat ovat esimerkiksi masentuneita, ei lapsenkaan ole helppo sopeutua uuteen ympäristöön. Lapsen sopeutuminen ei kuitenkaan aina ole riippuvainen perheen tilanteesta. (Laiho 2008.) Maahanmuuttajuus ja monikulttuurisuus tuovat lastensuojelutyölle tiettyjä reunaehtoja, ja jokaisen perheen ja lapsen tilannetta tulee tarkastella yksilöllisesti kaikki tarpeet huomioiden (Sosiaaliportti i.a). Ei voida esittää olevan yhtä tiettyä tapaa tehdä monikulttuurista lastensuojelutyötä.

## 8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

### 8.1 Tutkimusongelma ja tutkimuksen eettisyys

Monikulttuuristen asiakkaiden määrä lastensuojelussa on viime vuosina kasvanut. Tulevaisuudessa monikulttuuristen lastensuojeluasiakkaiden vastaanottamiseen tulee panostaa entistä enemmän. Lasten ja perheiden taustat voivat olla erilaisia kuin Suomessa, ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen saattaa aiheuttaa haasteita niin lapsille kuin vanhemmillekin. Tutkimusongelmamme on: millaisia haasteita ja voimavaroja monikulttuurisessa koulukotityössä on?

Opinnäytetyömme käsittelee lastensuojelutyötä monikulttuurisuuden ja koulukodin näkökulmista. Tutkimme monikulttuuristen lasten kanssa työskentelemisen haasteita ja voimavaroja. Aihetta varten olemme keränneet tietoa lastensuojelusta, monikulttuurisuudesta ja koulukodista sekä toteuttaneet tutkimuksen, jossa haastattelimme Suomen valtion ylläpitämän koulukodin henkilöstöä. Luottamuksellisuuden säilyttämiseksi emme tuo julki koulukodin nimeä ja käytämme tutkimuksen yhteydessä käsitettä koulukoti. Näkökulmamme on työntekijäperusteinen: miten työntekijät kokevat oman työnsä, mitä ovat haasteet ja kuinka ne on ratkaistu, miten työntekijät kokevat lasten itse suhtautuvan taustaansa sekä mistä monikulttuuriseen työhön saadaan voimavaroja?

### 8.2 Tutkimuksen tavoitteet

Halusimme tutkia monikulttuurisen lastensuojelutyön vaikuttavuutta ja laatua. Lähestyimme tutkimusideallamme koulukotia, jonka henkilöstöltä toivoimme voivamme kerätä tutkimusaineistoa. Koulukotien toimintaa on tutkittu melko vähän, koimme koulukodin erilaisen maailman rajaavan työtämme hyvin. Kokemuksemme lastensuojelun kentällä on osoittanut, että monikulttuurisia lapsia on lastensuojelun piirissä paljon. Koulukodit ovat haasteellisia ympäristöjä, joissa monikulttuurisen toimintaympäristön tutkimiselle on hyvät edellytykset.

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli saada työntekijät pohtimaan omaa työtään ja asennoitumistaan niin valtaväestöä edustaviin kuin monikulttuurisiin lapsiin. Tyhjäksi ja vastaamatta jääneet kysymykset tulkitsimme niin, ettei siihen haluttu vastata. Ennen johtopäätösten tekoa aineistoa analysoidaan ja tuloksia yhdistetään aiempaan tutkimustietoon.

Olemme suorittaneet työharjoittelun lastensuojelun työkentällä. Kohtasimme harjoittelussamme myös monikulttuurisuutta ja huomasimme aiheen haasteellisuuden. Monikulttuurisuus vaatii mielestämme erityistä huomiointia ja lastensuojelutyön ohella se kysyy työntekijältä paljon tiedollisia ja taidollisia valmiuksia. Jokainen lapsi kohdataan yksilönä, oli hänen taustansa millainen tahansa. Koimme, että työntekijöiden kokemusten kautta voidaan löytää yhdistäviä tekijöitä, jotka auttavat kohtaamaan monikulttuurisuutta. Tutkimuksella haluttiin selvittää, miten monikulttuuristen lasten parissa tehtävää työtä voitaisiin kehittää entisestään.

### 8.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Tiedonkeräämisen välineeksi valittiin avoin kyselylomake. Kyselyn avulla halusimme saada tietoa käytännön kokemuksista monikulttuurisen lapsen kohtaamisesta niiltä, jotka joka päivä kohtaavat työssään monikulttuurisuuden mukanaan tuomia haasteita. Samalla halusimme myös selvittää, mitä ovat monikulttuurisen lastensuojelutyön voimavarat ja mikä auttaa henkilöstöä jaksamaan työssään. Monikulttuurisuutta koulukodissa ei ole aikaisemmin tutkittu. Pieksämäellä Diakonia-ammattikorkeakoulussa (2006) sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (2007) on tehty opinnäytetyöt, jotka tarkastelevat maahanmuuttajia lastensuojelutyössä. Näkökulmamme eroaa aikaisemmasta tutkimustiedosta, sillä tutkimuksessa keskitytään työntekijänäkökulman korostamiseen.

Jokaisella tutkimuksella on oltava jokin tarkoitus tai tehtävä, joka ohjaa tutkimukseen vaikuttavia valintoja. Tutkimusmenetelmää valittaessa tulee miettiä millaista tietoa halutaan saada ja millaista ilmiötä tutkitaan. Tutkimuksen tarkoituksena voi olla jonkin asian kartoittaminen, selittäminen, kuvaileminen tai ennustaminen. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on tutkimuskohteen ymmärtäminen. Kvalitatiivisessa tutkimuk-

nessa aineistoa ei kerätä jonkin asian yleistämisen vuoksi vaan ajatuksena on yleisen löytäminen yksityisestä. Tutkimalla yksittäisiä tapauksia riittävän tarkasti saadaan näkyville ilmiön merkityksellisyys ja toistuvuus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 137–138,181–182.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkiminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksen tarkoitus on löytää ja todentaa tosiasioita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeisiä ovat oletusten esittäminen ja käsitteiden määrittely sekä johtopäätösten tekeminen. Tutkimuksen teossa luotetaan enemmän omiin havaintoihin sekä johtopäätöksiin kuin olemassa oleviin mittareihin. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii vastaamaan arkipäivän kysymyksiin kuten miten, millainen ja miksi. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla etsitään vastauksia kysymyksiin, joita ei voi mitata määrällisesti, esimerkiksi ”ovatko uudet opettajat mukavia?” tai ”onko mehu maittavaa?”. Kvalitatiivisen tutkimuksen edetessä tutkimusongelma saattaa muuttua. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 125–126,135–140,160–161.)

Valitsimme kvalitatiivisen tutkimuksen, sillä aiheesta ei ole aikaisempaa tutkimustietoa. Kvalitatiivinen tutkimus sopii käytettäväksi etenkin silloin, kun tutkimuksella halutaan saada selville uutta tietoa eikä vastausaiheita voida näin ollen määrittää. Myös meidän tietomme tutkijoina aiheen laajuudesta ja moninaisuudesta oli rajallinen. Halusimme tutkia työntekijöiden mielipiteitä ja kokemuksia, eikä niiden tutkiminen kvantitatiivisesti olisi ollut mahdollista. Työelämän yhteistyökumppanimme toivoi ”rasti ruutuun” -tyyppistä tutkimusta, mutta emme kokeneet, että sen tulokset olisivat hyödyttäneet meitä tai koulukotia. Kvalitatiiviseen tutkimukseen päädyttiin, jotta tutkittavasta ilmiöstä saataisiin esille yksittäisten tapausten avulla monikulttuurisen työn kokonaisuus. Laadullinen tutkimus mahdollistaa sisällön tutkimisen ja sopi tutkimuksemme tarkoitukseen. Halusimme tutkimuksen hyödyttävän myös koulukodin työntekijöitä; avoimet kysymykset tarjosivat työntekijöille mahdollisuuden pohtia omaa työtään.

#### 8.4 Kysely aineistonkeruumenetelmänä

Olemme käyttäneet työssä aineistonkeruumenetelmänä kyselyä. Kysely on yksi survey-tutkimuksen keskeinen menetelmä. Sen tarkoituksena on kerätä aineistoa, joka ryhmitel-

lään sen mukaan, miten strukturoitua tiedon keruu on. Survey-tutkimus pyrkii vertailemaan, selittämään ja kuvailemaan ilmiöitä. Koimme kyselyllä saatavan parhaiten vastauksia tutkimusongelmaamme. Kyselyllä voidaan kerätä aineistoa, jossa kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen tietyistä perusjoukosta (tässä tapauksessa koulukodin työntekijät). Kyselyn standardisuus tarkoittaa, että tietyn vastauksen saamiseksi on asiaa kysyttävä kaikilta vastaajilta täsmälleen samalla kysymyksellä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 234,193–194.)

Kyselytutkimuksen etuna on mahdollisuus laajan aineiston keräämiseen. Kysely mahdollistaa useiden henkilöiden mukaan saamisen ja monien eri asioiden kysymisen. Menetelmänä kysely on tehokas, sillä se säästää tutkijan aikaa ja vaivannäköä. Heikkouksia kyselytutkimuksessa ovat tutkimusaineiston pinnallisuus ja teoreettisen tiedon vähyyys. Haittana kyselylomaketutkimuksessa voi olla myös kasvottomuus: ei tiedetä, kuinka vakavasti vastaajat ovat tutkimukseen suhtautuneet eli kuinka huolellisesti tai rehellisesti he ovat vastanneet. Ongelmana voi olla kysymysten laadinta ja asettelu: ei voida tietää, kuinka kysymykset on ymmärretty. Toisaalta haittana on myös teoreettisen tiedon hallitsemattomuus: ei tiedetä, kuinka hyvin vastaajat ovat perehtyneet asiaan, josta kysymyksiä esitetään. Vastaamattomuuden prosentti saattaa jäädä suureksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 195.)

Monikulttuurisuuden haasteet ja voimavarat olivat meille tutkijoina uusi aihe, joten myös omilla tiedoillamme ja taidoillamme oli merkitystä kyselylomakkeella saatuihin vastauksiin. Kyselylomakkeen laadinta vaatii tutkijalta monenlaista osaamista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 195). Emme voi tietää, millä tavalla oma osaamisemme tai osaamattomuutemme vaikutti saataviin tuloksiin tai kysymysten ymmärtämiseen: ovatko työntekijät ymmärtäneet, mitä kysymyksellä on tavoiteltu tai olemmeko tulkinneet vastauksen niin kuin se on tarkoitettu. Kyselylomakkeella on mahdollista kerätä tietoa tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, tiedoista, arvoista ja asenteista sekä uskomuksista, käsityksistä ja mielipiteistä. Täsmällisten tosiasioiden selvittämiseksi on järkevintä käyttää avointa kysymystä eikä asteikkollisia mittareita kuten samaa mieltä, eri mieltä tai rasti ruutuun. Useimmiten lomakkeissa kysytään myös vastaajien taustatietoja, vaikka ne eivät pääasioita olisikaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 197.)

Vastaamiseen vaikuttavat kyselylomakkeen laadinta ja kysymysten suunnittelu. Kysymysten muotoilulle on olemassa monta eri tapaa, joista valitsimme kyselyymme avoimet kysymykset. Avoimissa kysymyksissä esitetään vain kysymys ja vastausta varten jätetään tyhjä tila. Avoimet kysymykset antavat vastaajille mahdollisuuden kertoa asiasta omin sanoin ilman ehdotettuja vastauksia. Tällä tavalla voidaan osoittaa vastaajien tietämys asiasta ja välittää myös vastaajien tunteita ja tuntemuksia. Avointen kysymysten käsittely on haasteellisempaa kuin esimerkiksi monivalintakysymysten, joissa vastausvaihtoehdot on annettu valmiiksi. Toisaalta vastausten sisältö on monipuolisempaa ja kirjavampaa kuin monivalintakysymyksissä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 198,201.)

Tutkimusluvan hakemisen ja sen myöntämisen jälkeen kysely toteutettiin koulukodin työntekijöille huhti-toukokuussa 2010. Kyselylomakkeet (Liite 1: Kyselylomake) toimitettiin työntekijöille ja vastaaminen oli heille vapaaehtoista. Jokainen kyselylomake sisälsi erillisen saateen (Liite 2: Kyselylomakkeen saate), jossa esittelimme itsemme ja kerroimme opinnäytetyöstä sekä kyselyn tavoitteista. Lomakkeiden yhteydessä jätimme palautuskuoria, joissa täytetyt lomakkeet oli mahdollista palauttaa yksittäin postitse. Korostimme vastausten nimettömyyttä ja vastaamisen luottamuksellisuutta: vastauksia ei yhdistettäisi kehenkään tiettyyn henkilöön tai työntekijään. Koulukodin johtajan toivomuksesta toimitimme kyselylomakkeet suoraan hänelle, ja johtaja toimitti lomakkeet edelleen työntekijöille. Alustavien arvioiden mukaisesti kyselylomakkeita valmistettiin 40, joista 16 palautettiin vastattuna. Suunniteltua vastaajien määrää pidettiin realistisena, vaikka vahvistusta koulukodin työntekijöiden määrästä emme koskaan saaneetkaan. Saatujen vastausten määrä jäi alle puoleen toimitettujen lomakkeiden määrästä. Emme tiedä, miten lomakkeet on koulukodissa jaettu, miten tutkimuksestamme on tiedotettu tai onko kaikilla ollut mahdollisuus vastata kyselyyn. Olemme kuitenkin tyytyväisiä saamiemme vastausten määrään sekä laatuun, ja tutkimuksen tekeminen vastausten perusteella oli mahdollista.

## 8.5 Aineiston analysointi

Palautetuille lomakkeille tehtiin yleiskatsaus, jonka avulla tarkasteltiin saatua aineistoa. Olimmeko saaneet tarvittavaa tietoa? Alustavan silmäilyn jälkeen totesimme vastausten

olleen hyviä ja laajoja. Ensimmäiseksi tulokset koottiin yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jota varten vastaukset kirjattiin järjestelmällisesti tietokoneella yhteen tiedostoon: jokaisen kysymyksen alle listattiin kaikki kysymykseen saadut vastaukset. Näin pystyimme näkemään yhtä kysymystä koskevat vastaukset, etsimään yhtäläisyyksiä ja erottamaan eroavaisuuksia. Yksittäisten vastausten sijaan pyrimme tarkastelemaan vastauksista saatavaa kokonaisuutta ja löytämään yksittäisistä vastauksista aiheemme yleisyyden. Valitsimme käytettävän analyysimenetelmän aineiston ja tutkimusongelmamme näkökulmasta.

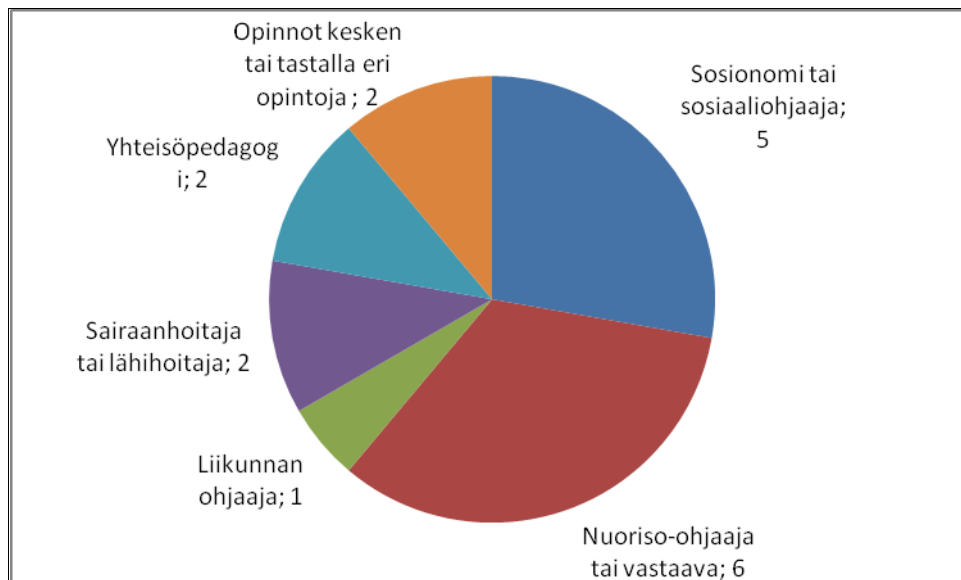
Analysoimme saatua aineistoa sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysissä pyritään tiivistämään tutkittavasta aiheesta tai ilmiöstä yhtenäinen kuvaus. Yhtenäisen kuvauksen avulla voidaan kytkeä tulokset laajempaan asiakokonaisuuteen. Sisällönanalyysissä tutkitaan ja eritellään kirjoitettua tekstiä. Menetelmänä sisällönanalyysi on erittelevää, tiivistävää sekä yhtäläisyyksiä ja eroja etsivää tarkastelua. Keskeistä on aineiston sisällön kuvaileminen sanallisesti, joka kytkee tulokset mahdolliseen aiempaan tutkimustietoon. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.)

Ennen aineiston analysointia on tarkastettava saadut vastaukset ja järjestettävä aineisto. Siten nähdään, ovatko tulokset riittäviä tutkimusongelmaan vastaamiseksi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysiä ei tehdä vain tietyssä tutkimuksen vaiheessa vaan pitkin tutkimusprosessia. Kun tutkimusaineisto on koottu, sitä aletaan eritellä, yhdistää, luokitella ja lopuksi selittää. Sisällönanalyysi sopi meidän tutkimuksellemme, vaikka tietoisesti emme seuranneetkaan mitään tiettyä aineiston analyysimenetelmän kaavaa. Olemme käyttäneet paljon omaa harkintaa valmiiden ohjeiden orjallisen seuraamisen sijaan ja iloksemme huomanneet kuinka hyvin tutkimuksen sisältö automaattisesti ohjaa valittavia menetelmiä ja toimintatapoja: joskus ne tulevat kuin itsestään. Tutkimuksella pyrimme selittämään monikulttuurisuuden ja lastensuojelun yhteistä ilmiötä. Yleensä selittämiseen tähtäävä lähestymistapa vaatii laadullista analyysiä ja päätelmien tekoa. Analyysivaiheessa voi joskus huomata kuinka tutkimusongelmat olisi pitänyt asettaa tai tehdä toisin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 221–224.)

## 9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

### 9.1 Vastaajat

Kyselyyn vastasi 16 työntekijää. Ensimmäisessä osiossa kysyttiin työntekijöiden perustietoja koulutuksen ja työkokemuksen osalta. Saatujen vastausten perusteella koulukodissa työskentelee monen eri koulutuksen saaneita ja erittäinkin pitkän työhistorian omaavia työntekijöitä. Vastanneiden koulutusnimikkeet jakaantuivat seuraavasti (Kuvio 1.):



KUVIO 1. Työntekijöiden koulutus (N=16).

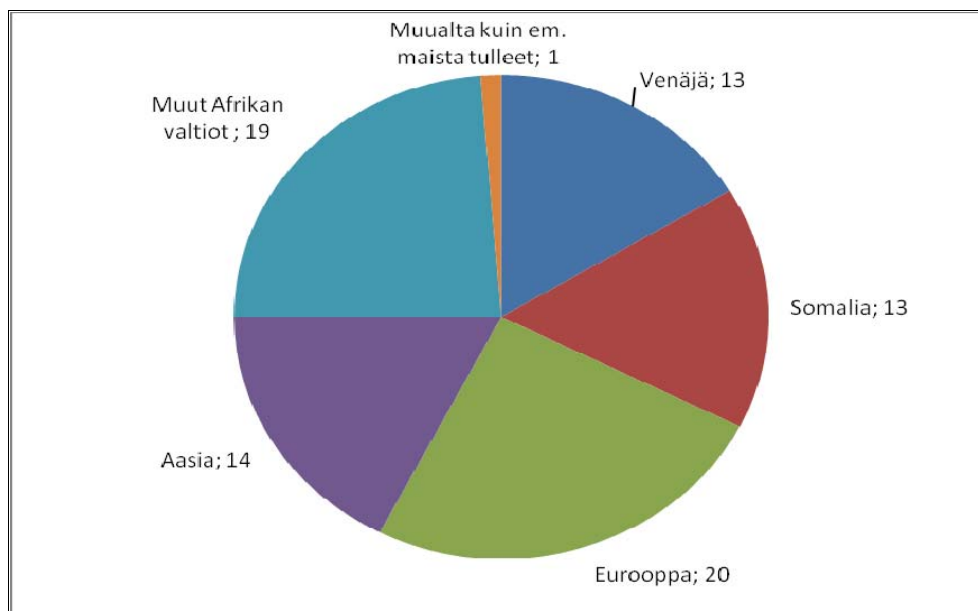
Työkokemusta koskevassa kysymyksessä oli suuria eroavaisuuksia. Monet vastanneista olivat eritelleet kokemuksen lastensuojelutyössä, jotkut olivat taas vastanneet pelkällä vuosimäärällä. Emme voi olla varmoja, vastasivatko kaikki työkokemuksestaan lastensuojelutyössä vai ylipäätään työelämässä. Työkokemusta työntekijöillä oli kolmesta vuodesta aina 29 vuoteen saakka. Keskimäärin vastaajalla oli 11 vuotta työkokemusta.

## 9.2 Koulukotiin sijoitettujen lasten monikulttuurisuus

Toisella kyselyosiossa haettiin vastauksia koulukotiin sijoitettujen tai sijoitettuna olleiden lasten taustatekijöihin. Kysymykset liittyivät lapsen lähtömaahan ja kulttuuriin, koulukotisijoitukseen johtaneisiin syihin sekä lapsen maahantuloiaan vaikutuksiin lastensuojelutarpeen muodostumisessa. Vastaukset ovat jokaisen työntekijän omia käsityksiä, tarkoituksena oli saada tietoa työntekijöiden mielipiteistä ja näkemyksistä.

### 9.2.1 Lapsia eri kulttuureista

Osion ensimmäiseen kysymykseen “Mistä maasta tai kulttuurista tulleiden nuorten kanssa olet työskennellyt?” saatiin monipuolisia vastauksia. Kaikkiaan työntekijät olivat työuransa aikana työskennelleet kahtakymmentäkahta eri maata ja kulttuuria edustavan lapsen tai nuoren kanssa. Vastauksissa nousi esille erityisesti useita Afrikan valtioita sekä Venäjä. Seuraavasta kuvioista käy ilmi, mistä maista tai maanosista tulleiden lasten kanssa työntekijät ovat työskennelleet. Seuraavaksi (Kuvio 2.) havainnollistetaan myös maiden tai maanosien esiintyvyyttä.



KUVIO 2. Lasten alkuperäismaat ja kulttuurit (N=16).

Joidenkin työntekijöiden esille tuomat maat mainittiin esimerkkeinä. Vastausten perusteella lasten lähtömaita voi siis olla muitakin kuin edellä mainitut. Monikulttuurisessa työssä vaaditaan erilaista ja monipuolista tietoutta lasten alkuperäiskulttuureista, tavoista, uskonnoista ja niin edelleen. Työntekijän täytyy olla valmis työskentelemään melkeinpä mistä päin maailmaa lähtöisin olevien lasten kanssa. Tutkimuksemme mukaan lähtömaalla nähtiin olevan vaikutusta lastensuojelutarpeessa: paljon riippuu siitä, millainen kulttuuri lähtömaassa on ja kuinka paljon se eroaa suomalaisesta kulttuurista.

Teoria osoittaa, että maahanmuuttajien lähtömaa ja alkuperäiskulttuuri vaikuttavat siihen, kuinka hyvin he sopeutuvat uuteen yhteiskuntaan. Erilaiset arvot perhe-elämässä, korkea hedelmällisyys sekä esimerkiksi erilaiset tavat avioliiton solmimisessa erottavat maahanmuuttajia kantaväestöstä. Mitä eksoottisempi lähtömaa, sitä enemmän maahanmuuttaja eroaa uudesta kotimaastaan ja sitä kauemmin muutos ja sopeutuminen uuteen vie. (Nieminen 2004.) Kuten myös tutkimuksessamme kävi ilmi, lähtömaalla voidaan sanoa olevan vaikutusta maahanmuuttomaahan sopeutumisessa.

### 9.2.2 Taustalla koulunkäyntiongelmia

Asiakkaat-osion toinen kysymys oli ”Miksi nämä nuoret on sijoitettu koulukotiin?” Työntekijät toivat esille useita eri syitä sijoitukselle. Kysymykseen vastanneet toivat esille eri maista ja kulttuureista lähtöisin olevien lasten sijoitusperusteita. Kysymyksen asettelussa ”nämä nuoret” tarkoittavat maahanmuuttajataustaisia tai eri kulttuuritaustan omaavia lapsia. Lähes kaikki vastanneet toivat esille vastauksissaan muista maista tai kulttuureista tulleiden lasten ongelmaksi koulunkäyntiongelmia. Kaikkiaan kolmesta vastaajaa kertoi syyksi koulunkäyntiongelmia ja -vaikeudet: koulussa käymättömyys, rikkinäinen kouluhistoria, ”normaalikoulussa” etenemisen esteet, poissaolot sekä koulunkäynnin turvaaminen. Vastauksista ilmenee myös, että usein lapsen elämässä olevat ongelmat kiteytyvät koulupinnaukseksi, jolloin lapsi voidaan sijoittaa koulukotiin. Monet vastaajista toivat esille, että usein sijoituksen syynä on lapsen omat ”töppäykset” tai ongelmakäyttäytyminen koulunkäyntivaikeuksien ohella. Vastausten perusteella ongelmat eivät aina olleet koulunkäynnissä, kuten yksi vastanneista kuvasi:

Yleisesti koulukotiin sijoitettujen lasten tausta koostuu epävakaasta perhe-tilanteesta, rötöstelystä, päihteiden käytöstä, väkivallasta ja aggressiivisesta käytöksestä. Tämä kaikki kiteytyy näkyväksi koulupinnaukseksi → koulukotiin. Erilaisten kulttuuritaustaisten nuorten kohdalla tietynlainen kulttuurien juurettomuus ja heikko kielitaito vaikuttavat usein asioiden kehitykseen. (Vastaaaja 11)

Useissa vastauksissa kerrottiin, että sijoituksen syynä ovat olleet maahanmuuton mukanaan tuomat hankaluudet kuten kulttuuriset ongelmat ja vaikeudet sopeutumisessa. Muita kulttuuriin liittyviä ongelmia olivat heikko kielitaito, kulttuurien juurettomuus sekä oman että uuden kulttuurin väliin putoaminen. Muutama vastaaja toi esille sijoitukseen johtaneiden syiden olleen hyvin moninaisia, eikä vain yksittäisistä ongelmista johtuneita. Vastauksissa mainittiin, että kotiolot ovat saattaneet edustaa hyvin tiukasti lapsen “omaa” kulttuuria. Kulttuurien yhteen sopeuttaminen on saattanut aiheuttaa erilaisia ristiriitatilanteita.

Työntekijöiden vastauksissa tuotiin esille mielenterveysongelmien ja päihteiden käytön vaikutus sijoitusperusteisiin. Kymmenessä vastauksessa kerrottiin osasyynä sijoitukselle olevan joko vanhempien tai lasten psykiatriset ongelmat tai päihteiden käyttö. Useista vastauksista ilmeni mielenterveys- ja päihdeongelmien ohella lapsen käytöshäiriöt ja muu epäsosiaalinen käyttäytyminen. Kaikkiaan kymmenen työntekijää mainitsi syyksi lapsen käytöshäiriöt, aikuisvastaisen käyttäytymisen, rajattomuuden sekä väkivaltaisuu- den ja aggressiivisuuden sosiaalisissa tilanteissa. Muutama työntekijä kertoi sijoituksen syynä olleen vanhempien väkivaltaisen käytöksen. Seitsemässä vastauksessa kerrottiin yhtenä sijoitukseen johtaneena syynä olleen rikosten ja rötöstelyn sekä mahdollisuuden katkaista rikoskierre. Lasten ongelmien ohella yleistä oli vanhempien kykenemättömyys hoitaa lasta, muutoin epävakaasta perhetilanteesta tai ongelmalliset perhesuhteet.

Yksi vastanneista kertoi lähes kaikkien lasten tulevan koulukotiin muista laitoksista. Kuudessa muussa vastauksessa tuotiin esille aikaisemmassa laitoksessa pärjäämättömyys, karkailu, vaeltelu sekä tietynlainen rajattomuus. Yksi työntekijä mainitsi koulukotisijoituksella tavoiteltavan tutustumista turvallisiin rajoihin ja asettumista lapsen asemaan. Vastauksista ilmenee, että sijoitukseen johtaneet syyt usein moninaisia ja hankalia, joko lapsen tai vanhempien kiintymyssuhteissa esille tulleita vaikeuksia tai yhteiskuntaan heijastuvia käytöshäiriöitä.

Koulukotiin sijoitettujen monikulttuuristen lasten sijoitusperusteet ovat moninaisia. Tutkimuksemme perusteella yleisin syy sijoitukseen olivat erilaiset ongelmat koulunkäynnissä. Myös erilaisella kulttuuritaustalla nähtiin olevan jonkin verran vaikutusta lastensuojelutarpeeseen. Toisaalta sijoitukseen johtaneet syyt eivät välttämättä eroa valtaväestöä edustavien lasten sijoitukseen johtavista syistä.

Muissa tutkimuksissa kielellisten ongelmien lisäksi myös erilaiset mielenterveyteen liittyvien ongelmien on nähty vaikuttavan monikulttuuristen lasten lastensuojelutarpeen muodostumiseen. Heikkilä-Daskolopoulos (2008) korostaa tutkimuksessaan mielenterveysongelmia maahanmuuton erityishaasteina. Maahanmuuttoon voi sisältyä samanaikaisesti monenlaisia muutoksia, jotka koettelevat mielenterveyttä. Ongelmia aiheuttavat muutokset ovat omasta kulttuurista lähteminen, uuteen kulttuuriin sopeutuminen ja tiedottomuus tulevaisuudesta. (Heikkilä-Daskolopoulos 2008, 22.)

### 9.2.3 Iän ja sukupuolen vaikutukset

Osion viimeinen koulukotiin sijoitettujen lasten taustaa käsittelevä kysymys kuului ”Kuinka nuoren sukupuoli tai mahdollinen maahantuloikä mielestäsi vaikuttavat lastensuojelun tarpeeseen?”. Työntekijöiden tuli arvioida lapsen sukupuolen tai maahantuloian vaikutuksia ongelmiin, jotka aiheuttavat tarvetta lastensuojelutoimenpiteille.

Iän ja sukupuolen ohella lastensuojelutarvetta aiheuttavaksi tekijäksi paljastuivat lapsen lähtökohdat ja kasvuympäristö. Kyselyyn vastanneilla työntekijöillä ei ollut selkeää yhtenäistä mielipidettä sukupuolen tai iän vaikutuksista lastensuojelutarpeen muodostumiseen. Yleisin mielipide oli, että aikaisemmin maahantulleilla on paremmat mahdollisuudet sopeutua uuteen kulttuuriin.

Osa vastaajista koki, ettei maahantuloiällä tai sukupuolella ole vaikutusta lastensuojelutarpeen muodostumiseen. Osassa vastauksista koettiin vain toisella tekijällä olevan vaikutusta. Lisäksi vastauksissa tuotiin esille, että sukupuoli saattaa vaikuttaa, kun on kyse tietyistä maista tai kulttuureista tulleista lapsista, erityisesti pojista. Syyksi mainittiin, että pojat ottavat liian aikaisin mallia aikuisten maailmasta. Muutamassa vastauksessa mainittiin poikien sijoitustarpeen olevan suurempi kuin tyttöjen, mutta maahanmuuttaja-

taustaisten tyttöjen kerrottiin olevan hankalahoitoisempia kuin poikien. Eräs työntekijä korosti lasten yksilöllisyyttä:

Jokainen tapaus on erilainen, toisilla saattaa maahantuloikä vaikuttaa toisilla ei. (Vastaaja 5)

Yksi työntekijä koki, että sukupuoli on olennaista merkitystä vain silloin, kun lapsen alkuperäiskulttuurissa sukupuolten väliset oikeudet ovat hyvin poikkeavat. Murrosiän vaikutusta lastensuojelutarpeen muodostumisessa kommentoitiin muun muassa näin:

(...) varhaislapsuuden traumoja käyvät kaikki läpi murrosiässä. Voisi arvella, että nuorempina tulevat sopeutuisivat paremmin yhteiskuntaan mutta en ole huomannut iällä olevan mitään suurempaa merkitystä. (Vastaaja 13)

Moni vastaaja kuitenkin näki iällä ja sukupuoli on olevan vaikutusta lastensuojelutarpeen syntymiseen. Neljässä vastauksessa arveltiin, että joissakin tapauksissa aikaisemmin maahan tulleilla lapsilla on paremmat mahdollisuudet sopeutua ja sitoutua uuteen kulttuuriin. Lisäksi korostettiin, että ikä vaikuttaa lähinnä kielen ja kulttuurin omaksumiseen. Vastauksissa mainittiin myös toisen polven maahanmuuttajien joutuvan herkästi lastensuojelun piiriin.

Maahanmuuttajataustaisille perheille erityisen riskialtis vaihe on lasten teini-ikään tuleminen. Teini-ikään varttuneet suomalaistuneet nuoret voivat elää täysin erilaisessa maailmassa kuin heidän vanhempansa, joille uuteen kulttuuriin sopeutuminen on voinut olla hitaampaa ja vaikeampaa. Kun perheenjäsenet ovat sopeutumisen eri vaiheissa, voi nuori alkaa oireilla häiriökäyttäytymisen kautta. (Heikkilä-Daskolopoulos 2008, 27.) Lasten sisäinen ristiriita kulttuurin, perheen ja oman identiteetin muodostumisen välillä heijastuu työntekijöiden arkeen ja näkyy työssä esimerkiksi haasteellisina tilanteina.

### 9.3 Monikulttuurisen työn haasteet

Kolmannessa osiossa käsiteltiin haasteita, joita työntekijät kohtaavat työssään monikulttuuristen lasten kanssa. Kysymyksellä selvitettiin, miten haasteet työssä ilmenevät ja

kuinka niitä on työpaikalla ratkaistu. Meitä kiinnosti myös, miten työskentely monikulttuuristen lasten ja valtaväestöä edustavien lasten kanssa eroaa.

### 9.3.1 Kieli ja kulttuuri monikulttuurisuuden haasteena

Monikulttuurisen työn haasteita käsittelevän osion ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin, mitä haasteita nuorten monikulttuurisuus toi työhön. Monikulttuurisuus koettiin työssä haasteeksi etenkin kielen ja kulttuurin osalta. Jokaisessa vastauksessa tuotiin esille joko kielen, kulttuurin tai molempien aiheuttamat haasteet. Suuremmaksi haasteeksi työntekijät kokivat kuitenkin kulttuurin merkityksen työssä. Neljätoista vastaajaa toi esille, että kulttuurien erilaisuus työntekijän ja asiakkaan välillä toi työhön erilaisia haasteita. Kulttuuriin vastauksissa luettiin muun muassa lapsen tavat, uskomukset, uskonto, käytänteet, asenteet sekä ruoka. Emme voi olla varmoja, miten kukin kulttuurin on määritellyt. Tässä yhteydessä ajatellaan sen koskevan lapsen tapaa ymmärtää ja jäsentää maailmaa oman historiansa ja kasvatuksensa kautta.

Joskus pelkkä ymmärtäminen, niin lapsen kuin vanhemman voi olla vaikeaa. Eri kulttuureissa eri tapoja, joten vaikeuksia tulee niistäkin. Lapsen tapojen oppiminen ja käytöksen tunnistaminen vaatii aikaa ja taitoa. (Vastaaaja 9)

Lähes puolet vastaajista kertoi, että ymmärryksen puute nuorten tapoja, uskomuksia ja käytänteitä kohtaan (kulttuurituntemuksen puute) oli erityinen haaste heidän työssään. Lisäksi mainittiin, että nuoren oman kulttuurin huomioon ottaminen olisi tärkeää nuoren ymmärtämisessä, sillä kulttuurien erilaisuus ja sopeutuminen puolin ja toisin on haaste jo itsessään. Erilaisiin kulttuureihin tutustuminen ja niiden kunnioittaminen toi erityistä haastetta työlle. Vastauksissa todettiin lapsen tapojen ymmärtämisen ja tunnistamisen vievän paljon aikaa ja vaativan taitoa.

Toiseksi yleiseksi haasteeksi koettiin kieliongelmat. Yli puolet vastaajista toi esille, että kielimuuri niin lasten kuin vanhempienkin kanssa työskennellessä on merkittävä haaste. Tulkin käyttö, molemminpuolinen ymmärtämättömyys ja asioiden mutkistuminen huolestutti muutamaa vastaajaa. Haasteeksi koettiin myös lasten luku- ja kirjoitustaidottomuus.

Kielen ja kulttuurin koettiin aiheuttavan eniten haasteita monikulttuuristen lasten kanssa työskennellessä. Haasteellisimmaksi omassa työssään työntekijät olivat kokeneet etenkin ymmärtämiseen liittyvät vaikeudet. Osa työntekijöistä ei kokenut monikulttuurisuuden tekevän työstä haasteellisempaa, osa taas näki erilaiset opitut kulttuuriset arvot ja toimintatavat erittäin haastaviksi, kuten tässä tapauksessa:

(...) eri sukupuolten asemat kulttuurissa esim. romaneilla naisen asema on heikompi, jolloin nuorten poikien asenne on aika tyly naisia kohtaan. (Vastaaaja 10)

Haasteellisimmaksi maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä myös muiden tutkimusten mukaan nähdään erilainen kulttuuri ja traumaattiset kokemukset. Kulttuuri ja traumaattinen tausta voidaan kokea niin haastaviksi, että työntekijät ”vierastavat” maahanmuuttajia asiakkaina. Erilaisella kulttuurilla usein perustellaan ymmärtämättömyyttä ja muita ongelmallisia toimintoja. Tulkitsemalla maahanmuuttajia tällä tavalla tehdään työstä jo valmiiksi tuloksetonta. Kulttuurilla selittäminen voi johtaa kauemmas oikeiden ongelmien ratkaisemisesta. Usein työtä helpottaa ajatus siitä, että kaikki ihmiset ovat samanlaisia ja samanarvoisia erilaisuudesta huolimatta. Lastensuojelun asiakkaina olevilla maahanmuuttajilla on usein samankaltaisia ongelmia kuin muilla lastensuojelun asiakkaila. Usein alkuperäiskulttuurilla ei ole mitään merkitystä vanhempien ja lasten välisissä erimielisyyksissä, ongelmat voivat olla hyvin samantyyppisiä kuin muidenkin perhesuhteissa. (Anis 2008, 89–90.)

### 9.3.2 Koulutuksella vastataan haasteisiin

Osion toinen kysymys kuului ”Kuinka nämä haasteet on työpaikallasi ratkaistu?”. Kysymyksessä haasteilla tarkoitettiin vaikeuksia, ongelmia tai muita työtä hankaloittavia tekijöitä. Tavoitteena oli saada tietoa, kuinka työpaikka panostaa monikulttuurisen työn onnistumiseen.

Kymmenen vastaajaa kertoi, että monikulttuurisuuden haasteisiin työpaikalla on vastattu kouluttamalla henkilökuntaa. Vastauksista kuitenkin ilmeni, että koulutus on koskenut vain pientä ryhmää työntekijöistä. Kahdessa vastauksessa tuotiin esille, että tietopuolinen mamu (maahanmuuttaja) -koulutus on alkamassa. Lisäksi mainittiin, että haas-

teisiin pyritään vastaamaan tekemällä ennakkotiedusteluja kulttuurista eli tutustumalla siihen etukäteen. Myös monikulttuurisen työyhteisön nähtiin auttavan haasteisiin vastaamisessa. Haasteisiin vastaamisessa korostettiin vanhemmilta työntekijöiltä saatavaa tukea.

Yksi vastaaja toi esille näkökulman, jossa hän korosti monikulttuuristen lasten ja valta-  
väestöön kuuluvien lasten samanlaisuutta:

Samat asiathan ja teoriat toimivat kasvatustyössä riippumatta minkä kulttuuritaustaisen nuoren kanssa työskentelee. Tietopuolista koulutusta tarvitaan ja sitä ollaan nyt myös järjestämässä. (Vastaaja 13)

Toinen vastaaja toi esille, että tilanteiden ratkaisussa maalaisjärjen käyttö on sallittua. Tulkkipalvelut, kulttuurin kunnioittaminen ja esimerkiksi kulttuuriin kuuluvan vaate-  
tuksen antaminen lapselle kuuluvat työpaikan panokseen. Myös oikeanlaisen ruoan merkitys on tärkeää. Muutamassa vastauksessa tuotiin esille, että lapsille on järjestetty mahdollisuus opiskella omaa äidinkieltään ja uskonnon harjoittaminen on taattu. Lisäksi kerrottiin, että lapsen kulttuuria kunnioitetaan ja haasteisiin vastataan ottamalla jokainen lapsi vastaan yksilönä.

Asiakastyössä tärkeämpää on valmiiksi opeteltujen ratkaisujen sijaan toisen kuunteleminen ja herkkyys ymmärtää yksilöllisiä tilanteita. Kursseilla opittujen menetelmien perusteella toteutettu asiakastyö ei ole niin tehokasta kuin avoimeen vuorovaikutukseen ja molemminpuoliseen arvostukseen perustuva työ. (Heikkilä-Daskolopoulos 2008, 12.) Myös Merja Anis nostaa yhtenäiset kulttuurilliset toimintatavat kyseenalaisiksi. Hänen mielestään yhtenäiset oppaat ja koulutukset yleistävät ja korostavat liikaa samoja asioita, jolloin yksilöllisyys helposti unohtuu. Kulttuurillisen näkökulman lisäksi työntekijän tulee nähdä esimerkiksi sosiaaliset ja psykologiset tekijät. (Anis 2008, 41–42.)

### 9.3.3 Kulttuuriset ristiriidat

Kysymys “Miten nuorten väliset erilaiset monikulttuuriset taustat ilmenevät työssäsi?” ymmärrettiin vastausten perusteella eri tavoin: miten erilaiset taustat näkyvät nuorten keskuudessa sekä kuinka erilaiset taustat näkyvät nuorten suhteessa aikuisiin. Viisi vas-

taajaa sanoi, että erilaiset kulttuuristaustat esiintyvät työssä nuorten välisinä ristiriitoina: rasismina, kiistoina sekä erilaisina toimintatapoina. Yksi työntekijä mainitsi, että ristiriidan ilmetessä on helppo takertua erilaiseen kulttuuritaustaan ja kääntää erilaisuus negatiiviseksi:

Erimielisyyksien ilmetessä on hyvin helppo iskeä kulttuuritaustaan (siis nuorten välisten erimielisyyksien). Käytännön toimissa on eri uskontokuntien vaatimukset otettava huomioon. (Vastaja 13)

Yksi vastaaja kertoi, että vaikka nuorten välillä saattaa olla rasismia, voi laitosityhteisö vaikuttaa jopa positiivisesti: on pakko tulla toimeen. Lisäksi mainittiin, että ristiriitoihin vaikuttavat myös seuraavat tekijät: ovatko nuoret syntyneet Suomessa, kuinka kauan nuoret ovat olleet maassa sekä kielitaidon taso. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, että samanlaisen kulttuuritaustan omaavat pitävät yhtä eli ovat niin sanotusti ”kimpassa”.

Vastaajista kaksi oli ottanut kantaa siihen, kuinka monikulttuurisuus näkyy työssä nuorten suhteessa aikuisiin. Toinen kertoi vastauksessaan, että joillakin erilaisen kulttuuristaustan omaavilla nuorilla on hankaluuksia suhtautua vakavasti naispuolisiin työntekijöihin. Erilaisen arvomaailman takia myös tottelemisen kanssa on ollut ongelmia. Esille tuotiin myös, että nuoren kulttuuristausta tulee osata ottaa huomioon nuoren kanssa työskennellessä.

Pääasiassa nuoret tulevat keskenään hyvin toimeen, vaikka omaavatkin erilaisen kulttuurisen taustan. Joskus kuitenkin esiintyy ristiriitoja ja riitatilanteita kulttuurisista töistä. (Vastaja 16)

Tutkimuksessa lasten väliset erilaiset kulttuuristaustat ilmenivät työssä erilaisina ristiriitoina niin lasten itsensä välisinä kuin aikuisiinkin heijastuvana. Erilaiset toimintatavat aiheuttavat lasten ja aikuisten välillä haasteellisia tilanteita. Kävi ilmi, että erilainen arvomaailma aiheutti myös ongelmia esimerkiksi auktoriteetin hyväksymisenä ja kunnioittamisena.

Ihmisen kulttuuria tai identiteettiä ei aina määrittele hänen lähtömaansa. Jokainen määrittelee kulttuurisuutensa omin tavoin. Erityisesti lapsilla voi olla heikot suhteet alkupeiräiseen kulttuuriinsa ja tällöin kulttuuria sekä arvoja määrittelevät heidän vanhempansa, sukulaisensa ja yhteisönsä. (Heikkilä-Daskolopoulos 2008, 12.) Lapsen käsittämään

arvomaailmaan vaikuttavat siis myös hänen vanhempansa ja suvun perinteet sekä uuden kulttuurin toimintatavat.

#### 9.3.4 Erilaisen kulttuurin kohtaaminen

Kysymys ”Millaisia erilaisia toimintatapoja eri kulttuureista tulevien nuorten kanssa työskentely aiheuttaa?” pureutui siihen, millaisia erilaisia toimintatapoja eri kulttuuri-taustan omaavien nuorten kanssa työskentelyssä ilmenee. Kysymykseen vastanneet työntekijät mainitsivat monia eri asioita, jotka kuvasivat sitä, miten eri kulttuureissa toimitaan. Ajatuksia herätti, keneen perheen asioissa tulisi ottaa yhteyttä, kuka on perheen pää? Vastauksista kävi ilmi, että kulttuuriset juhlat, tavat ja rituaalit tulee ottaa työskentelyssä tarkasti huomioon. Perusasioiden selittämiseen ja selvittämiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota. Ajatuksia herättivät myös kieli (tulkin käyttö), ruokavalio sekä uskonto ja siihen liittyvät tavat. Yksi vastaajista mietti, miten puhua vaikeista asioista: mikä on tabua?

Vastausten perusteella työntekijöillä ei ole selkeää näkemystä siitä, millaisia toimintatapoja erilaiset kulttuurit aiheuttavat työyhteisössä. Tärkeiksi kuitenkin mainittiin kulttuurillisten tapojen huomioiminen. Monikulttuurisessa työssä ei vastausten perusteella näytä olevan yhtä selkeää toimintatapaa. Haasteita työntekijöille tuntui aiheuttavan se, että erilaisia työtapoja oli monia, eikä niiden käytöstä tai käyttämättömyydestä ollut yhteistä sopimusta. Esille nostettiin myös yksilöllinen toimintatapojen muuttaminen: työntekijät muuttavat toimintatapoja silloin, kun siihen on tarvetta. Käytännön työssä eroa ei nähty monikulttuuristen ja valtaväestöä edustavien lasten välillä juuri lainkaan. Työntekijät toimivat samalla tavalla, oli kyseessä monikulttuurinen tai valtaväestöä edustava lapsi. Toisaalta eroja nähtiin aiheutuvan juuri erilaisesta kulttuuritaustasta ja sen huomioimiseen vaadittavista asioista. Kieliongelmat nostettiin yleisenä erona työskentelyssä suhteessa valtaväestöön. Yksi vastanneista kertoi monikulttuurisuuden tuovan työhön ”harkintaa”.

Yhden vastauksen perusteella työyhteisöstä puuttui vastaushetkellä ohjaaja, joka edustaisi muuta kuin valtaväestöä. Monet työntekijät kuitenkin kertoivat, että työyhteisössä työskentelee eri kulttuuria edustavia ohjaajia. Asian esille nostaneet kokivat monikult-

tuuristen työntekijöiden helpottavan työskentelyä monikulttuuristen lasten kanssa. Tutkimuksessamme korostui tärkeänä tarve monikulttuuriselle työyhteisölle. Myös Heikkilä-Daskolopoulos on saanut vastaavia tuloksia omassa tutkimuksessaan. Maahanmuuttajataustaiset työntekijät voisivat toimia työyhteisössä kulttuuritulkkeina, jotka toimivat välittäjinä maahanmuuttajataustaisten ja eri viranomaisten välillä. Heidän avullaan voitaisiin väärinymmärryksiä välttää ja selvittää. Kieliongelmiensa ratkaisemisessa parhaaksi nähtiin ulkopuolisen tulkin käyttö perheenjäsenten sijasta. (Heikkilä-Daskolopoulos 2008, 16,18.)

### 9.3.5 Erilaisia mutta samanlaisia

Haasteet -osion viidennellä kysymyksellä “Miten työskentely monikulttuurisen taustan omaavien ja valtaväestöä edustavien nuorten kanssa eroaa?” haettiin vastauksia monikulttuurisen ja niin sanotun tavallisen työn eroista. Työntekijöistä kolmasosa vastasi, ettei työskentely käytännössä eroa juuri ollenkaan. Yksi toi esille, ettei työskentelyssä saisikaan ilmetä eroja. Vastaajista kaksi oli sitä mieltä, että lapset ovat samanlaisia kaikkialla eikä työskentely näin ollen eroa valtaväestön ja erilaisen kulttuuritaustan omaavien lasten kanssa. Eräs vastaajista sanoi, että moniongelmaiset lapset olisivat ongelmaisia luultavasti myös omassa maassaan.

Lapset ovat samanlaisia kaikkialla. Ehkä sota-alueilta tulleet ovat nähneet sellaisia asioita, joita valtaväestön lapset eivät ja tämä on hyvä tiedostaa. Puhutun suomenkielen ymmärtäminen on joillekin vaikeaa ja sitä on väännettävä rautalangasta saadakseen tiedon perille. (Vastaaja 13)

Vastauksista ilmeni muun muassa kunnioituksen tärkeys ja työn haasteellisuus, asioiden selittäminen moneen kertaan sekä monet kielelliset ongelmat. Kielen ja sen kanssa esiintyvät vaikeudet mainittiin eroavaisuuksiksi neljässä vastauksessa. Lisäksi yhdessä vastauksessa kerrottiin, että hoitosuhteen muodostaminen vie enemmän aikaa ja on yhteisen kielen puuttuessa hankalaa. Myös erilaisiin kulttuureihin liittyvät tavat ja niiden ymmärtäminen työssä mainittiin muutamassa vastauksessa. Vastauksissa painotettiin luottamuksellisen suhteen tärkeyttä ja sitä, kuinka haasteellista sen luominen voi olla.

Yksi vastaajista toi ilmi, että monikulttuuristen nuorten kyseenalaistaminen Suomen sekä laitoksen toimintatapoja kohtaan on yleisempää kuin valtaväestöllä. Asiat tulee selittää moneen kertaan ja tilannetta helpottaa, jos joku lähiomainen on mukana prosessissa. Samassa vastauksessa tuotiin esille, että esimerkiksi somalipojat uskovat kasvatusta, sääntöjä ja käytänteitä paremmin, jos joku oman kulttuurin henkilö on niiden takana ja myös ilmaisee sen. Vastauksista ilmeni, että esimerkiksi virastojen toimintaan tutustuminen ja niiden toiminnan ymmärtäminen on haasteellisempaa monikulttuuriselle nuorelle. Yksi työntekijä mainitsi, että erilaisen kulttuuritaustan omaavien lasten on joskus hankalampaa ottaa ohjeita vastaan naispuoliselta työntekijältä, liittyen naisen asemaan heidän omassa kulttuurissaan.

### 9.3.6 Haasteellinen työ?

Viimeisellä monikulttuurista työtä koskevalla kysymyksellä haluttiin saada vastauksia työntekijöiden omista kokemuksista työn haasteellisuudesta. Kysymys ”Mikä omassa työssäsi on ollut vaikeaa tai haasteellista?” selvitti työn vaikeuksia työntekijöiden näkökulmasta. Omassa työssä haasteellisimmaksi koettiin kielelliset vaikeudet. Kielimuurin, ymmärtämisen vaikeudet ja asioiden moneen kertaan selvittämisen mainitsi haasteelliseksi kuusi vastaajaa. Yksi työntekijä kertoi haasteellisimmaksi nuoren ymmärtämisen varmistamisen:

Lapsi, joka on puhunut äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea, ei välttämättä ymmärrä kaikkia käsitteitä/ asioita ja voi ymmärtää joitakin asioita väärin. Haasteellista on varmistaa, että nuori on varmasti ymmärtänyt asian oikein. (Vastaaja 16)

Myös niin sanottu asioiden kehäkierto eli toistaminen, koettiin haasteeksi omassa työssä. Yhdessä vastauksessa nostettiin esille, että vaikeinta omassa työssä on ollut oman aggressiivisuuden hillintä ja hallinta kun lapsi on tehnyt jotain ”oikeasti pahaa”. Vaikeaksi koettiin myös nuoren kohtaaminen työuran alussa, sillä nuoret usein testaavat uutta työntekijää.

Eräs vastaaja nosti esille ajatuksen, jossa erilaisten lasten kanssa työskentely ei eroa, jos jokainen äiti ja isä haluavat lapselleen parasta. Haasteelliseksi mainittiin adoptiolasten

ja heidän vanhempiensa kanssa työskentely, sillä vastaajan mukaansa äidin ja lapsen suhteesta ”puuttuu se jokin”. Useat vastaajat ottivat kantaa kulttuuritaustasta johtuviin ilmiöihin: omassa työssä on haasteellista, kun lapset saattavat suoranaisesti pelätä miesohjaajaa eivätkä usko naisohjaajaa. Yhdeksi haasteeksi mainittiin monikulttuurisen lapsen kokemaa ylemmyyden tunne valtaväestöä edustavaa ohjaajaa kohtaan. Haasteeksi mainittiin myös lapsen ja suvun väliset suhteet sekä niissä mahdollisesti esiintyvä painostus.

Haasteiden korostaminen koettiin osaltaan myös turhaksi. Muutamassa vastauksessa koettiin haasteiden ja jonkin tietyn vaikeuden korostamisen olevan tarpeetonta, sillä kaikki saattaa sujua samoista syistä hienosti. Aina oman työn haasteet ja vaikeudet eivät ole olleet monikulttuurisuuden aiheuttamia.

#### 9.4 Monikulttuurisen työn voimavarat

Neljännellä kyselyosion haettiin vastauksia monikulttuurisesta työstä saataviin voimavaroihin. Kysymyksillä haettiin tietoa siitä, mitä voimavaroja monikulttuurisuus tuo työlle sekä miten monikulttuurisuutta voidaan hyödyntää koulukotityössä. Lisäksi kysyttiin, mistä työntekijät itse saavat voimavaroja monikulttuuriseen työhön ja millaisia voimavaroja he kokevat nuorten itsensä löytävän monikulttuurisuudestaan.

##### 9.4.1 Kulttuuri voimavarana

Voimavarat-osion ensimmäisessä kysymyksessä tarkoituksena oli antaa työntekijöille mahdollisuus pohtia erilaisia kulttuureja työssään. Kysymys ”Mitä voimavaroja erilaiset kulttuurit tuovat työllesi?” tavoitteli vastauksia eri kulttuurien työlle tarjoamista voimavaroista. Tärkeimmäksi eri kulttuurien mukanaan tuomaksi voimavaraksi koettiin erilaisuuden ja suvaitsevaisuuden oppiminen. Voimavarana pidettiin myös muuttuvia tilanteita ja kulttuurien rikastuttamia arkipäiviä:

Arkipäivään kulttuurit tuovat ainakin väriä. Pitkässä juoksussa myös ymmärrys lisääntyy. (Vastaaja 13)

Ymmärryksen lisääntymisen nähtiin osaltaan tuovan voimavaroja. Esimerkkinä nostettiin romanien kunnioitus vanhempia henkilöitä kohtaan, josta koulukodin lapset voisivat ottaa oppia.

Työntekijät kokivat, että eri kulttuurien kautta tutustuu monikulttuuriseen verkostoon. Voimavaraksi koettiin esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoihin tutustumista. Työhön sisältyvät eri kulttuurit huomioidaan myös koulutuksissa. Voimavarana pidettiin myös uuden oppimista, sillä eri kulttuureista opittua voidaan hyödyntää taas uusien asiakkaiden kohtaamisessa. Lisäksi onnistuneista perhetapaamisista ja kotikäynneistä saatiin voimavaroja monikulttuuriseen työhön. Vain yksi vastannut ei kokenut eri kulttuurien tuovan työhön lainkaan voimavaroja.

Merja Aniksen tutkimustulosten mukaan yleistämällä eri kulttuurien aiheuttamia ongelmia voidaan estää työn onnistuminen. Yhteisymmärryksen löytämisen ollessa vaikeaa voi kuitenkin olla syytä tutustua ja perehtyä asiakkaan kulttuuriin tai elämäntilanteisiin. Kulttuurin ja yhteisön konkreettinen kokeminen voi avata tilannetta ja antaa voimavaroja tilanteen ratkaisemiseen. Työntekijän tulee nähdä myös suomalaisen yhteiskunnan vaikutus tilanteeseen – aina kyse ei ole henkilön oman kulttuurin aiheuttamista ongelmista. Aniksen tutkimuksessa maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä voimavaroja hyödyntävä työote on vielä melko vähän käytetty. (Anis 2008, 87.)

#### 9.4.2 Monikulttuurisuuden hyödyntäminen

Osion toinen kysymys oli “Miten nuorten monikulttuurisuutta voidaan hyödyntää koulutotyössä?”. Yleisin tapa hyödyntää monikulttuurisuutta oli kulttuurien esittelemine muille. Kun lapset esittelivät omaa kulttuuriaan ja sen toimintatapoja, työntekijät kokivat, että ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta voitiin lisätä. Monikulttuurisuuden avulla opitaan ja opetetaan ymmärtämään erilaisuutta. Eräs työntekijöistä mainitsi, että

Kaikki erilaisia, mutta samanarvoisia. Suvaitsevaisuutta, tasa-arvoa, uusien kulttuurien tapojen oppimista voitaisiin ehkä hyödyntää enemmänkin. (Vastaaaja 15)

Monikulttuurisuus auttaa vastaajien mielestä vähentämään rasistisuutta. Työntekijät näkivät, että lapsien olisi tärkeä ymmärtää kaikkien olevan samanarvoisia vaikka ovatkin erilaisia. Monikulttuurisuutta hyödynnettiin koulukotityössä myös erilaisten keskustelujen sekä opinnäytetöiden kautta. Monikulttuurisuutta voitiin vastausten perusteella hyödyntää tasa-arvoisen kohtelun oppimiseen. Kahden vastaajan mielestä monikulttuurisuus oli oppimisen ja suvaitsevaisuuden mahdollisuus, joka ei toistaiseksi heidän mielestään koulukodissa toteutunut.

#### 9.4.3 Erilaisuuden suvaitseminen voimavarana

Kolmannessa kysymyksessä haettiin vastauksia työntekijöiden näkemyksiin nuorten omista kokemuksista. “Millaisia voimavaroja koet nuorten itse saavan monikulttuurisuudesta?” – kysymyksen tavoitteena oli koota ajatuksia siitä, miten työntekijät kokevat lasten itsensä hyötyvän monikulttuurisuudestaan. Tärkeimmäksi monikulttuuristen lasten kokemaksi voimavaraksi koettiin suvaitsevaisuuden oppiminen ja erilaisuuden hyväksyminen. Monikulttuurisuuden koettiin lisäävän myös yhteenkuuluvuuden tunnetta lasten keskuudessa. Yksi vastanneista toi esille, että hyväksyminen antaa lapselle voimavaroja:

Hyväksymisen kokemus voimavarana. Olen samanlainen ja minulla on yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet sekä mahdollisuus koulutukseen.  
(Vastaaja 2)

Monikulttuurisuuden koettiin vahvistavan identiteettiä ja sen toivottiin muuttuvan myöhemmin voimavaraksi. Vastauksista selviää myös, että toisille oma monikulttuurisuus on tärkeää. Monikulttuurisuus ei aina ole huono asia ja on hyväksyttävää olla erilainen. Vastauksissa tärkeäksi säilytettäväksi asiaksi nousi esille hyväksytyksi tulemisen kokemus, sillä koulukodissa kaikkia kohdellaan tasavertaisesti. Samalla lapset voivat työntekijöiden mukaan oppia monikulttuurisuudesta ja omista juuristaan.

Kaksi vastannutta työntekijää nosti esille lasten kokevan monikulttuurisuuden ennemminkin negatiivisena puolena kuin voimavarana. Heidän mukaansa yhteenkuuluvuuden tunne voi kääntyä myös aikuisvastaisuudeksi ja toimia “lyömäaseena”. Parhaimmillaan kuitenkin monikulttuurisuus voi olla perheen yhteinen voimavara, joka tukee lapsen

kasvua ja kehitystä. Sitä kautta lapsi saa elämäänsä voimavaroja. Yksi vastanneista kertoi valtaväestöön kuuluvien lasten hyväksyvän eri kulttuureista tulevat ikätoverit ystäviksi. Toisaalta toinen työntekijä oli sitä mieltä, että monikulttuurisuus itsessään voi olla valtaväestön keskuudessa enemmänkin ulossulkeva seikka.

#### 9.4.4 Tärkeät työtoverit

Viimeinen voimavaroja tutkiva kysymys koski työntekijöiden omia kokemuksia voimavaroista. Kysymyksellä ”Mistä koet työntekijänä saavasi voimavaroja työskennellessäsi monikulttuuristen nuorten parissa?” haluttiin saada tietoa siitä, mikä auttaa koulukodin työntekijöitä jaksamaan monikulttuurisessa työssä.

Neljä vastannutta työntekijää koki saavansa voimavaroja työtovereilta ja kollegoilta sekä koulutuksista. Kahden mielestä tärkeä voimavarojen lähde oli työnohjaus. Yhdessä vastauksessa korostettiin kirjallisuuden merkitystä oppimisessa ja voimavarojen löytämisessä. Voimavaroja löydettiin voittamalla monikulttuuristen lasten luottamus. Voimavaroja antoi myös esimerkiksi yhteisen kielen löytyminen:

Kun ”yhteinen kieli” löytyy eli molemmat tulevat ymmärretyiksi tavalla tai toisella, kun nuori huomaa, että eri kulttuureihinkin voi luottaa. (Vastaaaja 10)

Myös työstä saatujen oppien koettiin antavan voimavaroja monikulttuuriseen työhön. Lisäksi erilaisuuden hyväksyminen koettiin omaksi voimavarakseen. Monikulttuurisuus toi työhön huumoria ja hauskoja tilanteita, mikä osaltaan nähtiin jaksamista parantavana tekijänä.

Vastausten perusteella voimavaroja löytyy samoista asioista kuin valtaväestöäkin edustavien lasten kanssa työskenneltäessä. Koulukodin tavoitteeksi mainittiin lasten kasvataminen yhteiskuntakelpoisiksi ihmisiksi, mitä noudatetaan ja toteutetaan kaikkien lasten kanssa. Yhdessä vastauksessa korostettiin myös verkostojen sekä työn selkeyttämistä. Yksi vastannut koki saavansa voimavaroja hyväksytyksi tulemisen tunteen antamisesta ja rajojen asettamisesta. Vastaaaja koki, että kasvatusta on samanlaista kaikkialla

maailmassa. Voimavaraksi koettiin monikulttuurisuuden rikastuttama arkityöskentely. Yksi vastannut koki, ettei vastaushetkellä saanut voimavaroja mistään.

Aniksen tutkimuksessa sosiaalityöntekijät pitivät voimavarana osallistavaa työtettä, jossa korostetaan asiakkaan omaa osallistumista omien asioiden selvittämiseen. Maa-hanmuuttajat voivat löytää voimavaroja esimerkiksi osallistumalla samaa kieltä tai kulttuuria edustavien ryhmään saaden vertaistukea. Voimavarojen löytämiseksi tarvitaan myös erilaisuuden hyväksymistä. (Anis 2008, 87.)

## 9.5 Ennakkoluulot yhteistyön esteenä

Tässä osiossa haluttiin selvittää, ilmeneekö koulukodin arjessa ennakkoluuloisuutta tai epäluuloisuutta ja millaista se mahdollisesti on. Työntekijöiltä kysyttiin kokivatko he monikulttuurisilla nuorilla olevan ennakkoluuloja koulukotia tai sen työntekijöitä kohtaan. Kysymyksillä haluttiin myös selvittää, onko työntekijöillä itsellään ollut ennakkoluuloja monikulttuurisia nuoria kohtaan.

### 9.5.1 Rasismien pelko

Kyselyn toiseksi viimeinen kysymys oli ”Millaisia ennakkoluuloja tai ennakkokäsityksiä monikulttuurisilla nuorilla on ollut koulukodin työntekijöitä tai toimintaa kohtaan?”. Tavoitteena oli saada mahdollisten ennakkoluulojen vaikutuksista monikulttuurisen työn haasteellisuuteen.

Useat vastaukset korostivat sitä, kuinka monikulttuurisille nuorille on oltava samat säännöt sekä samat oikeudet kuin valtaväestöllekin. Yhdeksässä vastauksessa tuli ilmi rasismien tai eriarvoisen kohtelun pelko nuorten osalta. Vastauksissa tuotiin esille, että rasismitietoisuutta sekä erilaista taustaa osataan käyttää myös hyväksi. Muutamassa vastauksessa nuorten rasismien pelko liitettiin erityistilanteisiin kuten rajoittamiseen tai erityiseen ohjaustilanteeseen. Myös väkivallan pelko ilmeni vastauksissa. Nuorten yleinen ennakkoluulo koski sitä, että heidät ”muokataan” samanlaisiksi kuin valtaväestö tai

että koko järjestelmä on heitä vastaan vain ihon värin tai kulttuuritaustan vuoksi. Nuorilla on työntekijöiden mukaan ollut esimerkiksi seuraavanlaisia ennakkoluuloja:

Samanlaisia kuin muillakin nuorilla! Uusiin aikuiseen tutustumisessa ja luottamuksen rakentamisessa ja toimivan yhteistyön löytämisessä. (Vastaaaja 12)

Olo kuin vankilassa. Kaikki työntekijät rasisteja, koska vaadimme samoja asioita kuin valtaväestöltäkin. (Vastaaaja 6)

Rajoitustilanteissa useasti vedotaan rasismiin/ syytetään ohjaajaa rasismista, vaikka samat säännöt ja rajoitukset koskevat kaikkia lapsia/ nuoria ihon väristä tai kulttuurista riippumatta. (Vastaaaja 16)

Vastauksissa ilmeni kulttuuritaustan merkitys työntekijöiden kohtelemisessa: yhdessä vastauksessa mainittiin, että jotkut nuoret kulttuuritaustansa vuoksi kunnioittavat enemmän vanhempia kuin nuorempia ohjaajia. Toisessa vastauksessa mainittiin naisohjaajien vähätteleminen. Yhdessä vastauksessa tuotiin esille, että monikulttuuristen nuorten ennakkoluulot ovat aivan samanlaisia kuin muillakin nuorilla; pelätään luottaa, ja toimivan yhteistyön löytyminen on vaikeaa.

#### 9.5.2 Työtä ilman ennakkoluuloja?

Viimeinen kysymys kuului “Millaisia ennakkoluuloja ja ennakkokäsityksiä Sinulla itselläsi on ollut monikulttuurisuutta kohtaan?”. Kysymyksellä haluttiin selvittää, miten työntekijöiden asenteet ja ennakkoluulot mahdollisesti vaikuttavat työhön.

Kolme työntekijää vastasi, ettei ennakkoluuloja juurikaan ole - lapsi on lapsi, on hän taustaltaan millainen hyvänsä. Vastajat kertoivat pyrkivänsä tasa-arvoisuuteen jokaisen kohdalla.

Itselläni ei ole ennakkoluuloja monikulttuurisia lapsia kohtaan. Lapset ovat lapsia ja perheet perheitä olkoon heidän taustansa millainen tahansa. Pyrin tasavertaisuuteen. (Vastaaaja 16)

Yhdessä vastauksessa pohdittiin, voiko monikulttuuriseen oppilaaseen luottaa samalla tavalla kuin valtaväestön oppilaaseen. Lisäksi mietittiin tiukan kulttuurin sääntöjä suh-

teessa nuorten sääntöjä rikkovaan käyttäytymiseen. Erään vastaajan mielestä yhden tietyn kulttuuriin kuuluvan henkilön huono käyttäytyminen saattaa leimata kaikki kyseiseen kulttuuriin kuuluvat.

Ehkä on tullut yleistettyä jonkun asiakkaan hankala käytös ym. käsittämään koko edustamaansa ryhmää. (Vastaaja 13)

Vastauksissa tuotiin esille myös, että työskentely monikulttuuristen lasten ja nuorten kanssa on haastavampaa kuin valtaväestöön kuuluvien lasten ja nuorten kanssa. Työntekijöiden oli hankalaa hyväksyä nuorten jatkuvaa kyseenalaistavaa käyttäytymistä. Ennakkoluulona mainittiin myös tietystä maasta kotoisin olevien seksuaalinen suuntautuminen.

Työntekijän ennakkoluulot vaikuttavat negatiivisesti asiakastyön onnistumiseen. Kulttuuriin kuuluvia ongelmia koskevat ennakkoluulot ja hyvin kontrolloiva työote vahvojen ennakkokäsitysten takia vaikeuttavat maahanmuuttajien kanssa tehtävää sosiaalityötä. Ennakkoluulot itsessään eivät estä asiakassuhteen muodostumista ja työn onnistumista, jos työntekijä on omaksunut työtavan, jossa ennakkoluulojen ei anneta vaikuttaa. Joustava ja huolehtiva tapa kohdata asiakkaita auttaa työssä onnistumisessa, jos osaa ennakkoluuloista huolimatta noudattaa hyviä työtapoja ja -käytäntöjä. Kulttuurisia eroja korostavat ennakkoluulot estävät näkemästä samanlaisuutta, jolloin monet tilanteet voitaisiin selvittää ymmärtämällä arkipäiväisiä tilanteita. Asiakastyön onnistumisen kannalta myös molemminpuolisen ymmärtämisen varmistaminen on tärkeää. Erilaiset ymmärtämisvaikeudet heijastuvat suoraan asiakassuhteen onnistumiseen ja ilmenevät helposti luottamuksen puuttumisena. (Anis 2008, 39,66,91.)

## 10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

### 10.1 Tärkeä lapsi!

Sosiaalialan työ edellyttää työntekijältä kykyä kohdata ihminen ihmisenä, oli asiakas millainen tahansa. Työssä tulee tarkastella asioita monesta eri näkökulmasta ja tarvittaessa vaihtaa omaa kantaansa. (Heino 2009, 66.) Tällainen sosiaalialan perusosaaminen määrittää hyvin sen, miten mielestämme monikulttuuristen asiakkaiden kanssa tulee toimia. Tärkeää on ihmisen kohtaaminen ihmisenä, maailmankatsomuksen avartaminen sekä kyky sopeutua ja oppia uutta.

Olennaista lastensuojelutyössä, myös monikulttuurisessa, on lapsen arvostaminen. Monella lapsella voi olla taustallaan ympäristö, jossa he ovat oppineet aktiivisuuteen, syrjään vetäytymiseen tai huomion saamiseen uhkarohkeilla tai epäsosiaalisilla teoilla. Tärkeää sijaishuollossa on myönteisen osallisuuden opettaminen - lapsen tulisi saada arvostusta muutoinkin kuin työn, toiminnan tai saavutusten kautta. *Lapsen tulisi tuntea olemassaolonsa tärkeäksi!* Vaikeista kasvuoloista tulevien lasten oppimisympäristöön tulee kiinnittää huomiota, näin myös lapsen perustarpeet täyttyvät. Perustarpeet voidaan tyydyttää tarjoamalla huolenpito ja hoivaa sekä opettamalla lapselle vuorovaikutusta, muiden ihmisten huomioonottamista, itseilmaisua ja itsekontrollia, kompromisseja ja konfliktien ratkaisua ja ennen kaikkea itsensä arvostusta. (Takkunen & Heikkuri 2010.) Monet uuteen kulttuuriin tulleet kokevat kulttuuriin kiinnittymisen vaikeaksi, sillä tavat voivat erota suurestikin aiemmin omaksutusta. Siksi työntekijän on tärkeää nähdä asiakkaidensa tausta, oireilu ja osata kohdentaa apunsa oikein.

Maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten kanssa työskenneltäessä tulisi toimia kulttuurikeskeisesti. Kulttuurikeskeisessä työssä korostuu asiakkaan omien kulttuuristen arvojen ja voimavarojen hyödyntäminen sekä löytäminen. Tärkeää on myös asiakkaan huomioiminen ja tukeminen, kulttuurinen ymmärrys, kulttuuria tuntevien tulkkien hyödyntäminen ja asiakaslähtöinen toimintatapa. Työntekijän tulisi nähdä asiakas osittain erilaisena ja osittain samanlaisena oman kulttuurinsa edustajana ja ennen kaikkea yksilönä. Asiakkaan erilaisuus on luonnollinen asia ja kulttuuri voimavara. (Heikkilä-Daskalopoulos 2008, 6.)

## 10.2 Johtopäätökset

Tutkimuksemme pääpaino on monikulttuurisen koulukotityön haasteissa ja voimavaroissa, mutta uskomme kuitenkin myös muilla kerätyillä tiedoilla olevan merkitystä monikulttuurisen työn tarkastelussa. Haasteita ja voimavaroja tutkittaessa tulee mielestämme huomioida myös kokonaisuus, johon vaikuttavat muutkin tekijät kuten lapsen alkuperäinen kulttuuri. Koulutuksiltaan tutkimukseen osallistuneet työntekijät ovat opistoasteen ja/tai ammattikorkeakouluasteen opintojen suorittaneita. Kaikilla vastanneilla on koulutus, joka ainakin jollain tapaa valmistaa nuorten kanssa työskentelemiseen niin tiedollisesti kuin taidollisesti.

Sijoitukseen johtaneita syitä monikulttuurisilla lapsilla ovat etenkin kulttuurien yhteensopeutumiseen liittyvät ongelmat. Sijoitusperusteet ovat usein samoja kuin valtaväestön keskuudessa. Maahantuloikä ja sukupuoli näyttäisivät olevan tekijöitä, jotka vaikuttavat lastensuojelutarpeen syntymiseen. Voidaan kuitenkin sanoa, että yhtä suuri rooli iän ja sukupuolen ohella on lapsen aikaisemmalla kasvuympäristöllä sekä lähtökohdilla elämään.

Monikulttuurinen koulukotityö on haasteellista. Haasteita aiheuttavat kulttuurien yhteentörmäykset, eri kulttuurien väliset erot sekä kielelliset vaikeudet. Työn tekee haasteelliseksi yhteisen ymmärryksen puuttuminen sekä ymmärryksen löytäminen puolin ja toisin. Työntekijät kokevat haasteeksi eri kulttuureita edustavien lasten välisen rasismin ja erilaiset omaksutut kulttuurilliset toimintatavat. Kulttuuriset erot ovat hankalia siksi, että usein suomalaisen yhteiskunnan ja sen tapojen sekä käytäntöjen opettaminen koetaan vaikeaksi. Monikulttuuristen lasten on hankala ymmärtää, miten suomalainen kulttuuri esiintyy arjessa. Monella monikulttuurisella lapsella on vaikeuksia aiemman ja uuden kulttuurin yhteensovittamisessa. Lapset kyseenalaistavat helposti koulukodin tapoja, mikä vaikeuttaa heidän kanssaan tehtävää työtä. Haasteeksi työntekijät kokevat myös eri kulttuuria edustavien vanhempien kanssa työskentelyn sekä suomalaisen sukupuolisen tasa-arvon selkeyttämisen lapsille. Haasteisiin voidaan vastata parantamalla heikkoa kielitaitoa, helpottamalla sopeutumisvaikeuksia ja vahvistamalla lapsen positiivisen identiteetin rakentumista. Monikulttuurisuus ei kuitenkaan aina aiheuta työlle erityishaasteita vaan ongelmia voi aiheutua muistakin syistä, jotka eivät liity erilaiseen kulttuurilliseen taustaan.

Monikulttuurisesta työstä saatavia voimavaroja ovat erityisesti suvaitsevaisuus ja ymmärryksen lisääntyminen sekä työntekijöiden että lasten keskuudessa. Niin työntekijät kuin lapsetkin oppivat sietämään ja hyväksymään erilaisuutta, mikä on tärkeä voimavarojen lähde. Monikulttuurisuus lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä toisaalta on myös haasteellista. Lapset voivat käyttää kulttuuriaan ja sen tuomaa yhteisöllisyyden tunnetta “lyömäaseena” työntekijöitä kohtaan. Monikulttuurisuus itsessään on voimavara, jonka säilyttämistä tulee tukea. Tasavertaisuuden kokemisen ja hyväksytyksi tulemisen tunteen antaminen auttavat työntekijöitä löytämään työstään voimavaroja. Koulutus, työtoverit ja yhteisen ymmärryksen löytäminen työntekijän ja lapsen välillä ovat tärkeitä jaksamista ja voimavaroja lisääviä tekijöitä. Tärkeäksi voimavarojen lähteeksi koetaan mahdollisuus antaa lapselle se, mitä häneltä puuttuu sekä auttaa häntä hyväksymään ja ymmärtämään oma taustansa.

Kulttuuria on osattava hyödyntää oikein, jotta kaikki sen voimavarat ja mahdollisuudet saadaan käyttöön. Vaikka kulttuuri onkin suuri haaste työyhteisölle, voidaan kulttuurien monimuotoisuus nähdä positiivisena sekä voimavaroja antavana lähtökohtana. Monikulttuurisuutta voimavarana voitaisiin hyödyntää työpaikalla varmasti enemmänkin. Voimavarojen löytäminen voi tuntua haasteelliselta ja hankalalta, mutta tähän voi jokainen vaikuttaa itse omalla toiminnallaan työyhteisön tukemana.

Erilaiset kulttuurit tuovat uudenlaisia haasteita lastensuojelutyöhön. On muistettava, että lastensuojelutyö on kuitenkin etualalla kulttuurista huolimatta: työtä tehdään lapsen parhaaksi. Kielelliset ja kulttuuriset ongelmat vaativat kuitenkin erityishuomiota. Lapsen erilainen kulttuuritausta tulee huomioida käytännön työssä. Kaikesta huolimatta kulttuurille ei saa laittaa liian suurta painoarvoa, vaikka sen rajoitteet ja mahdollisuudet tuleekin ottaa tarkasti huomioon. Lapset ovat lapsia, ympäri maailman.

Monikulttuurinen työyhteisö tukee monikulttuurista työtä. Myös työpaikan tuki, esimerkiksi koulutukset ja työnohjaus ovat tärkeitä työn voimavarojen säilymisen kannalta. Työpaikan panostus ja tuki saavat näkyä selvästi. Laitosyhteisö voi vaikuttaa positiivisesti lasten kokemaan turvallisuuden tunteeseen. Kulttuurien moninaisuus ja toisaalta erilaisia kulttuureja edustavien ihmisten läsnäolo luovat lapselle yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhteinen kulttuuri voi aiheuttaa “jengiytymistä”, joka toisaalta tulisi nähdä myös mahdollisuutena monikulttuurisessa työssä.

### 10.3 Tulosten hyödyntäminen ja jatkotutkimusideat

Tutkimuksen tarkoituksena oli kehittää koulukodissa tehtävää monikulttuurista lastensuojelutyötä. Miten koulukoti voi hyödyntää tuloksia? Saatujen tulosten mukaan monikulttuurisessa työssä on paljon erilaisia haasteita. Kun tiedetään, millaisia haasteet ovat ja mistä ne voivat johtua, voidaan havainnot ehkäpä soveltaa esimerkiksi uuden monikulttuurisen oppilaan tullessa koulukotiin. Tarkoituksena ei ollut tehdä opasta, jossa kerrotaan miten haasteisiin vastataan vaan tutkia, millaisia haasteet ja voimavarat ovat. Tunnistamalla työn haasteellisuuteen vaikuttavat tekijät, voidaan työyhteisössä yhteisesti nostaa esille saatuja tuloksia. Työyhteisössä voisi olla tarpeellista keskustella yhteisesti, kuinka haasteisiin voitaisiin vastata. Toivomme tutkimustulosten herättävän keskustelua aiheesta, ovatko asiat todella niin kuin tulokset kertovat? Haasteellisessa työssä tarvitaan myös voimavaroja. Haasteita tutkittaessa meistä oli tärkeää saada tietoa myös asian toiselta puolelta: mistä työntekijät saavat voimavaroja? Ne työntekijät, jotka eivät koe löytävänsä monikulttuuriseen työhön voimavaroja voivat hyödyntää muiden ajatuksia. Tutkimuksella saatujen tulosten perusteella voidaan toimintaa kehittää sellaiseksi, että koulukodissa voidaan vastata monikulttuurisuuden haasteisiin ja tukea työntekijöitä monikulttuurisen työn tekemisessä.

Tutkimus antoi tietoa vain yhdeltä osa-alueelta koulukotimaailmasta. Rajasimme tutkimuksemme koskemaan monikulttuurisuutta, mutta tutkimus olisi voitu suorittaa esimerkiksi koskien kaikkien lasten kanssa tehtävän työn haasteellisuutta ja voimavaroja. Muita mahdollisia tutkimusongelmia voisivat olla: Miten monikulttuuristen lasten ja valtaväestöä edustavien lasten kanssa tehtävän työn haasteet ja voimavarat eroavat? Mikä lasten mielestä on vaikeaa koulukodissa? Miten lapset kokevat aikuisten ajattelevan koulukodissa tehtävästä työstä? Mistä lapset löytävät voimavaroja? Lapsia haastatellessa täytyy huomioida lupa-asiat ja suostumukset, joten tutkimuksen tekemiseen tarvittaisiin enemmän resursseja kuin opinnäytetyötä tehdessä on ehkäpä mahdollista käyttää. Koulukodin maailmaa on tutkittu vielä mielestämme vähän. Sen erilaisen maailman tutkimiseen aiheita olisi varmasti olemassa monia, joten mahdollisuudet ovat rajattomat.

#### 10.4 Onnistunut tutkimus?

Olimme onnekkaita, sillä saimme itse ideoida ja valita opinnäytetyön sisällön. Etsimme omatoimisesti työelämän yhteistyökumppanin, jolle tarjosimme mahdollisuutta osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen suhteen meillä oli melko vapaat kädet, yhteistyökumppanimme ohjeisti ja tarjosi omia näkökulmiaan melko väljästi. Tavoitteena on pohtia, saavutimmeko opinnäytetyöllä ja tutkimuksella sen, mitä lähdettiin hakemaan. Haluamme myös pohtia, olisiko meidän ollut mahdollista tehdä asioita toisin ja sillä tavalla saavuttaa erilaisia tutkimustuloksia.

Työelämän yhteistyökumppani tarjosi meille hyvät puitteet ja mahdollisuuden tutkimuksen toteuttamiselle. Emme kuitenkaan voi olla varmoja, millä tavalla työyhteisö loppujen lopuksi hyötyy tutkimuksesta. Tutkimuksen onnistumiseen vaikuttaa monta asiaa. Mielestämme tärkeitä seikkoja ovat kysymysten asettelu ja sisältö, kyselylomakkeen toimittaminen ja ajankohta, vastaajien tavoitettavuus sekä työelämän kumppanin osallistuminen, tutkimuksen tavoitteet ja selkeä tutkimusongelma sekä tutkijoiden omistautuminen.

Halusimme tarjota työelämän yhteistyökumppanille mahdollisuuden tutustua omaan työyhteisöönsä. Tarkoituksena oli antaa jokaiselle työntekijälle tilaisuus pohtia omaa työtään ja kyselyyn vastaamisen kautta ymmärtää työn haasteellisuutta sekä löytää omia voimavarojaan. Tutkimuksen yhtenä päätavoitteena oli hyödyttää työyhteisöä. Toivomme, että tulosten perusteella monikulttuurisen työn todellinen tilanne huomioidaan ja tarvittaessa sen puutteita korjata sekä olemassa olevia hyviä käytäntöjä tuetaan ja niiden jatkuminen varmistetaan.

Tutkimuksen onnistumiseen ovat voineet vaikuttaa kyselylomakkeen rakenne ja sisältö. Avoimet kysymykset ovat melko pitkiä ja sisällöltään laajoja. Huomasimme jälkempäin, että kysymyksissä on samankaltaisuuksia, ja joitakin kysymyksiä olisi voinut tarkentaa tai yhdistää muihin kysymyksiin. Lomake on melko pitkä, ja vaati siksi paljon aikaa vastaamiseen. Toisaalta kysymysten asettelu auttoi oman työn jäsentämisessä sekä antoi mahdollisuuden pohdinnalle. Jos työntekijät ovat vastanneet kyselyyn työpäivän aikana, on mahdollista, että kokonaisuus on hämärtynyt ja keskittyminen ollut työssä. Se on ymmärrettävää, ja niin kuulukin olla. Toisaalta koimme itsekin tutkimusongelman

melko haasteelliseksi ja lopullisen näkökulman valitseminen oli vaikeaa, mikä saattoi näkyä kysymysten punaisen langan puuttumisena. Vastaamiseen olisimme ehkäpä voineet vaikuttaa korostamalla tutkimuksen tarkoitusta, jonka ajatuksena oli myös työntekijöiden henkilökohtainen hyötyminen. Haasteelliseksi muodostui myös käsitteiden ”lapset” ja ”nuoret” erittelemisen. Tutkimusta laadittaessa päätimme käyttää kysymyksissä käsitettä ”nuori”, sillä itsekkin käytämme käsitettä arkipuheessa. Tutustuminen lastensuojelun teoriaan tarkemmin sai meidät päättämään käsitteen määrittelemisestä ja rajaamisesta pääsääntöisesti ”lapseksi”.

Koimme kyselyn paremmaksi menetelmäksi kuin esimerkiksi haastattelut, sillä haastattelutilanteen ja -ajan järjestäminen olisi ollut haasteellista ja kysymysten merkitys ja sisältö olisi saattanut muuttua vastaajien kesken. Koska tavoitteena oli saada vastauksia yhtenäisiin kysymyksiin, koimme kyselylomakkeen antavan paremmat mahdollisuudet tulosten saamiseen. Työntekijät saattoivat vastata silloin kuin siihen tarjoutui mahdollisuus. Halusimme kyselyllämme saada vertailukelpoisia vastauksia, jonka takia kysymysten tuli olla täsmälleen samanlaiset kaikille vastaajille. Haasteena kyselytutkimuksessa on vastaajien suhtautuminen aiheen vakavuuteen, kysymysten ymmärtäminen sekä vastausten tulkitseminen.

Koemme lopulta vähäiseksi jääneen yhteistyön työelämäkumppanin kanssa osaltaan vaikuttaneen tutkimukseen. Pyrimme osallistamaan koulukotia tutkimuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa, mikä ei välttämättä onnistunut niin hyvin kuin olisimme toivoneet. Toisaalta emme ehkä osanneet markkinoida työtä riittävän hyvin. Työelämän yhteistyökumppani toivoi, että teemme työn, joka hyödyttää meitä. Koimme toiveen epämääräiseksi, sillä tietenkin prosessin päämääränä oli aikaan saada työ, joka hyödyttäisi kaikkia osapuolia. Emme saaneet kysymysten sisältöön ja tarkentamiseen sellaista tukea ja apua kuin olisimme ehkä kaivanneet.

Hankaluuksista huolimatta koemme kuitenkin saadut tulokset kattaviksi ja aiheen tärkeäksi, sillä aihetta ei ole aikaisemmin tutkittu tällä tavalla. Tutkimukseen luotettavuuteen vaikuttaa luonnollisesti se, ettemme saaneet tietoon tarkkaa mahdollisten vastaajien määrää tai kuinka monelle vastaajalle kyselylomake loppujen lopuksi toimitettiin. Näin ollen vastausprosentin laskeminen on mahdotonta.

Koemme, että opinnäytetyöstä saatuja tietoja voidaan hyödyntää tulevassa sosionomin ammatissa. Monikulttuurisuus yleistyy ja sen tunteminen on tärkeää jokaisella sosiaalityön osa-alueella. Työssään sosionomi kohtaa ihmisiä, joilla on erilaiset taustat. Heitä kaikkia tulee kohdella ammattitaidolla, tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. Opinnäytetyöllä haluamme tuoda esille monikulttuurisen arjen haasteita ja toimintatapoja, jotta kaikki voisimme oppia niistä. Työssä haluamme nostaa esille asioita, joita monikulttuurisessa lastensuojelutyössä voi tulla vastaan. Toivomme, että tehdyistä havainnoista hyötyvät myös kollegamme sekä monikulttuurisen taustan omaavat lapset. Opinnäytetyön kautta saamme hyvän pohjan monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Tiedämme, millaisia haasteita työssä voi tulla eteen ja kuinka ne on mahdollista ratkaista. Samalla saamme tietoa siitä, mistä työhön saa voimavaroja ja mikä auttaa jaksamaan. Sosionomi tarvitsee työssään niin teoreettista osaamista kuin käytännön taitoja. Työ antaa hyvän tiedollisen pohjan monikulttuurisuudesta ja lastensuojelusta.

Opinnäytetyön ohjaajamme on ollut kannustava aiheemme suhteen koko prosessin ajan. Häneltä olemme saaneet kaipaamaamme tukea ja näkökulman tarkentamiseen tarvittavia neuvoja. Rakentavan palautteen kautta olemme voineet viedä aiheitamme eteenpäin, korjata puutteita ja lisätä tarvittavia asioita.

Tutkimuksen tekeminen ei ole helppoa, kuten olemme tämän prosessin aikana saaneet huomata. On monia asioita, jotka tulisi huomioida, joita aloitteleva, ensimmäistä kertaa tutkimusta tekevä ei tule ajatelleeksi. Lähes kaksi vuotta kestäneen projektin aikana olemme kuitenkin oppineet paljon uutta. Olemme oppineet muun muassa monikulttuurisuudesta, tutkimuksen käytännöistä ja kiemuroista, työelämän yhteistyökumppanista, vastaajista sekä ennen kaikkea itsestämme. Prosessin aikana olemme saaneet paljon tiedollisia ja taidollisia valmiuksia, joista uskomme olevan hyötyä työelämään siirryttäessä. Olemme tehneet kovasti töitä ja olemme ylpeitä itsestämme: toivomme, että kova työ välittyy lukijalle ja tulokset sekä saatu aineisto hyödyttävät niin satunnaista lukijaa kuin työelämän yhteistyökumppania parhailla mahdollisilla tavoilla.

Lopuksi haluamme kiittää kaikkia, jotka ovat tehneet työn valmistumisen mahdolliseksi ja tukeneet meitä matkan varrella. Erityiskiitokset kyselyyn osallistuneille työntekijöille, joiden panos oli korvaamaton. Haluamme myös kiittää koulukodin johtajaa, joka

toimi yhteyshenkilönä sekä opinnäytetyömme ohjaajaa, jonka kannusti meitä ja uskoi meihin läpi prosessin.

## LÄHTEET

- Anis, Merja 2006. Maahanmuuttajalapsen ja – nuoren lastensuojelun asiakkaina. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen (toim.): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 69–96.
- Anis, Merja 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Viitattu 15.9.2010.  
<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1>.
- Asetus valtion koulukodeista 1978. 769/13.10.1978. – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 10.9.2010.  
[http://www.google.fi/#hl=fi&source=hp&q=asetus+valtion+koulukodeista&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs\\_rfai=&fp=f831ef61f4a51098](http://www.google.fi/#hl=fi&source=hp&q=asetus+valtion+koulukodeista&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=&fp=f831ef61f4a51098).
- Forsander, Annika; Ekholm, Elina; Hautaniemi, Petri; Abdullahi, Ali; Alitolppa-Niitamo, Anne; Kyntäjä, Eve & Quoc Cuong, Nguyen 2001. Monietnisyys, yhteiskyntä ja työ. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen Aino & Maritta Törrönen 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkilä-Daskolopoulos, Sanna 2008. Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä - asiantuntijoiden näkökulmia. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 13.9.2010.  
[http://www.lapsitieto.fi/palve/uploads/1566\\_ORG\\_maahanmuuttaja\\_selvitys\\_1\\_9\\_2008.pdf](http://www.lapsitieto.fi/palve/uploads/1566_ORG_maahanmuuttaja_selvitys_1_9_2008.pdf).
- Heikkinen, Kaija; Simola, Raisa (toim.) 2003. Monenkirjainen rasismi. Joensuu: Joensuu University Press. 90–95.
- Heino, Tarja 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakesin työpapereita 30/2007. Viitattu 9.8.2010.  
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T30-2007-VERKKO.pdf>.

- Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 13.9.2010. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151>.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Honkasalo, Veronika 2001. ”Mä oon nyt suomalainen ... varmaan” Nuoret maahanmuuttajat, etnisyys ja rasismi. Helsingin Yliopisto, humanistinen tiedekunta. Pro gradu – tutkielma.  
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/uskon/pg/honkasalo/nytmaoon.pdf>.
- Interpedia i.a. Kansainvälinen adoptio. Viitattu 18.9.2010.  
<http://www.interpedia.fi/adoptio/index.html>.
- Kekoni, Taru; Kitinoja Manu & Pösö Tarja 2008. Erityinen huolenpito koulukodeissa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 36/2008. Viitattu 21.10.2010. <http://www.stakes.fi/verkkajulkaisut/raportit/R36-2008-VERKKO.pdf>.
- Kettunen, Terttu; Ihalainen, Jarmo & Heikkinen, Hannele 2001. Monimuotoinen sosiaaliturva. Lapsiperheen sosiaaliturva. Helsinki: WSOY.
- Kirwan Institute 2010. The Ohio State University. For the study of race and ethnicity. Viitattu 19.8.2010. <http://kirwaninstitute.org/research/structural-racism.php>.
- Laiho, Marianna 2008. Etninen tausta vaikuttaa terveyteen. Lapsen maailma 67 (10), 47.
- Lapsen maailma 2008. Lastensuojelulaki nyt. 67 (10), 24.
- Lastensuojelulaki 2007. 417/13.4.2007. Finlex – Valtion säädöstietopankki.  
Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 15.9.2009.  
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Liebkind, Karmela (toim.) 2001. Monikulttuurinen suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Gaudeamus. 13–15.
- Maahanmuuttovirasto 2010. Tietoa turvapaikanhakijalle. Esitteet, Sisäasiainministeriö. Viitattu 21.10.2010. <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=2080>
- Nieminen 2004. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2009. Viitattu 15.9.2010.  
[http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19\\_09.pdf](http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf).
- Pösö, Tarja; Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru 2004. Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena. Teoksessa Tarja Pösö, Markku Jahnukainen, & Taru Kekoni

- (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 43. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Pösö, Tarja 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki –käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 25.10.2010. [http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7\\_3\\_2.html](http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html).
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Sisäasiainministeriö 2010. Kuka on toisen polven maahanmuuttaja? Viitattu 20.9.2010. <http://www.intermin.fi/sltk>.
- Sosiaaliportti i.a. Lastensuojelun käsikirja. Verkkotoimitus. Viitattu 26.10.2010. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/>.
- Stakes 2008. Valtion koulukotien strategia vuoteen 2015. Viitattu 7.10.2010. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/6dbd07d3-4a42-4266-a04e-9b25b9798f4c>
- Takkunen, Ulla-Maija & Heikkuri, Martti 2010. Huostaanotettujen nuorten perustarpeiden kasvatuksellinen huomioon ottaminen. Lastensuojelulaitos Amana Oy. Artikkeleita. Viitattu 15.9.2010. [http://www.amana.fi/artikkeleita/huostaanotettujen\\_nuorten/](http://www.amana.fi/artikkeleita/huostaanotettujen_nuorten/).
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2009. Lastensuojelu 2008 – Barnskyddet 2008 – Child welfare 2008. Tilastoraportti 19/2009, 29.10.2009
- Triandis, H. C. 1995. Individualism and collectivism. Boulder, CO: Westview.
- Valtion koulukodit i.a. Vahvuutemme. Viitattu 6.9.2010. <http://www.valtionkoulukodit.fi/?p=38>.
- Vilén, Marika; Hansen, Maija; Janhunen, Tarja; Kytöpuu, Katri; Salo, Saara; Seppänen, Paula; Seppänen, Sami & Tapio, Nina 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Vilén, Marika; Seppänen, Paula; Tapio, Nina & Toivanen, Riikka (toim.) Helsinki: Kirjapaja.
- Vähemmistövaltuutettu 2010. Vähemmistövaltuutettu. Viitattu 18.9.2010. <http://www.vahemmistovaltuutettu.fi/>.

Yhdenvertaisuuslaki 2004. 21/20.1.2004. Finlex – Valtion säädöstietopankki.

Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 20.9.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>.

LIITE 1: Kyselylomake

## **Monikulttuurinen lastensuojelutyö**

## **KYSELY**

Monikulttuurisuudella tarkoitetaan erilaisia kulttuurisia ja kielellisiä taustoja edustavien ryhmien rinnakkaiseloja uudessa kulttuurissa. Monikulttuurisesta nuoresta puhuttaessa tässä kyselyssä tarkoitamme nuorta, joka on maahanmuuttaja, paluumuuttaja, pakolainen, adoptoitu Suomen ulkopuolelta tai omaa erilaisten kulttuurisen taustan kuin valtaväestö (esimerkiksi vanhempi tai vanhemmat muuttaneet Suomeen ulkomailta).

### 1. TAUSTATIEDOT

Koulutus:

Työkokemus:

(Vastaa seuraaviin kysymyksiin mieluiten kokonaisilla lauseilla. Tarvittaessa voit jatkaa vastausta paperin kääntöpuolelle.)

### 2. ASIAKKAAT

Mistä maasta tai kulttuurista tulleiden nuorten kanssa olet työskennellyt?

Miksi nämä nuoret on sijoitettu koulukotiin?

Kuinka nuoren sukupuoli tai mahdollinen maahantuloikä mielestäsi vaikuttavat lastensuojelun tarpeeseen?

### 3. HAASTEET

Mitä haasteita nuorten monikulttuurisuus tuo työllesi?

Kuinka nämä haasteet on työpaikallasi ratkaistu?

Miten nuorten väliset erilaiset monikulttuuriset taustat ilmenevät työssäsi?

Millaisia erilaisia toimintatapoja eri kulttuureista tulevien nuorten kanssa työskentely aiheuttaa?

Miten työskentely monikulttuurisen taustan omaavien ja valtaväestöä edustavien nuorten kanssa eroaa?

Mikä omassa työssäsi on ollut vaikeaa tai haasteellista?

#### 4. VOIMAVARAT

Mitä voimavaroja erilaiset kulttuurit tuovat työllesi?

Miten nuorten monikulttuurisuutta voidaan hyödyntää koulukotityössä?

Millaisia voimavaroja koet nuorten itse saavan monikulttuurisuudesta?

Mistä koet työntekijänä saavasi voimavaroja työskennellessäsi monikulttuuristen nuorten parissa?

#### 5. MONIKULTTUURISUUS TYÖSSÄ

Millaisia ennakkoluuloja tai ennakkokäsityksiä monikulttuurisilla nuorilla on ollut koulukodin työntekijöitä tai toimintaa kohtaan?

Millaisia ennakkoluuloja ja ennakkokäsityksiä Sinulla itselläsi on ollut monikulttuurisuutta kohtaan?

**KIITOS VASTAUKSISTASI!**

LIITE 2: Kyselylomakkeen saate

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULU  
Diak Itä, Pieksämäen toimipaikka

SAATE

Sosiaali-alan koulutusohjelma, sosionomi (AMK)

20.4.2010

### **Opinnäytetyöhön liittyvä kyselytutkimus**

Opiskelemme Pieksämäellä Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi (AMK). Opintomme ovat loppuvaiheessa ja vuorossa on opinnäytetyön tekeminen. Omia kiinnostuksen kohteitamme myötäillen teemme opinnäytetyötä monikulttuurisesta lastensuojelustyöstä koulukodissa, jossa perehdytään monikulttuuristen nuorten kanssa työskentelemisen haasteisiin ja voimavaroihin. Opinnäytetyömme työelämäkumppani on \*\*\*.

Tärkeä osa työtämme on ammattilaisilta saatava käytännön tieto, jota tarvitsemme saadaksemme ajankohtaista tietoa monikulttuurisuuden tämän päivän tilanteesta työkentällä. Tarkoituksenamme on oheisen kyselylomakkeen avulla saada tätä tietoa \*\*\* työntekijöiltä. Valmiilla työllä pyritään myös antamaan tietoa ja kehittämään \*\*\* lasten ja nuorten kanssa tehtävää työtä, joten jokainen vastaus on tärkeä. Toivomme, että vastaatte kyselyyn rehellisesti ja omaa työtänne pohtien.

Vastaaminen kyselyymme on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Toivomme kuitenkin, että mahdollisimman moni ottaisi osaa kyselyymme monipuolisen kuvan saamiseksi. Kysymykset on luotu niin, että myös vastaajalla olisi tilaisuus pohtia oman työnsä sisältöä. Kyselyyn vastataan nimettömänä, eikä vastauksia yhdistetä henkilöihin tai osastoihin. Toivomme teidän vastaavaan kyselyyn 17.5. mennessä ja palauttavan lomakkeet vastauskuorissa osastoittain alla olevaan osoitteeseen. Mikäli teillä on kysyttävää, ottaa yhteyttä meihin, yhteystiedot löytyvät alta.

Kiitokset jo etukäteen!

Kevät terveisin Iina Lintunen ja Heli Nevalainen (etunimi.sukunimi@student.diak.fi)